

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Ա.- Կիրակի

Տօն Առաջին Լուսավորիչ՝

Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարթողիմէոս Առաքեալներու

- Նիւթ՝ Քրիստոնէութեան Մուտքը Հայաստան
- Աւետարանի հատուած (Մատթէոս 28:16-20, 9:35-10:7, Ղուկաս 9:1-6):

- **Տէրունական աղօթք** «Հայր Մեր» եւ
«Զգործս ձեռաց մերոց ուղի՛ղ արա ի մեզ
Տէր եւ ըզգործս մտաց մերոց յաջողեա՛ մեզ Տէր.
ամէն»: Կամ՝

«Տէ՛ր, եթէ իմ շրթունքներս բանաս՝ իմ
բերանս քու օրհնութիւնդ պիտի երգէ:

Օրհնեա՛լ ըլլայ համագոյ եւ միասնական,
անբաժանելի Ս. Երրորդութիւնը՝ Հայրը, Որդին
եւ Սուրբ Հոգին, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս
յաւիտենից: Ամէն»:

- Սաղմոսի ուսուցում [10 վայրկեան]

ԸնթերցՈՒՄ

ՍԱՂՄՈՄՆԵՐՈՒ ԳԻՐՔԻՆ

ՀԵՏԵՒՈՂՈՒԹԵԱՄԲ

Սաղմոս 113

- Օրհնեցէ՛ք Տէրը, ո՛վ ծառայողներ, Տիրոջ
անունը օրհնեցէ՛ք:

= Տիրոջ անունը օրհնեա՛լ ըլլայ այժմէն մինչեւ
յաւիտեան:

- Արեւելքէն մինչեւ արեւմուտք, Տիրոջ անունը
օրհնեցէ՛ք:

= Տէ՛րն է որ կ'իշխէ բոլոր ազգերուն վրայ,
երկինքներէն ալ վեր է անոր փառքը:

- Ո՞վ կայ մեր Տէր Աստուծոյն նման, որ երկինքի
բարձունքին կը բնակի,

= Բայց դէպի վար կը խոնարհի՝ տեսնելու
համար այն ինչ որ կայ երկինքի մէջ եւ երկրի
վրայ:

- Գետնէն կը բարձրացնէ տկարները, աղբա-
կոյտէն դուրս կը բերէ չքաւորները,

= Զանոնք նստեցնելու համար իշխաններուն
քով, իր ժողովուրդին իշխաններուն հետ:

- Ամուլ կնոջ ընտանիք կը պարգեւէ, զա-
ւակներով երջանիկ մայր դարձնելով:

DECEMBER

1.- Sunday

Feast of The First Illuminators:

Sts. Thaddeus and Bartholomew

Theme: Christianity In Armenia

- Gospel Readings (Matt. 28:16-20, 9:35-10:7, Luke 9:1-6).

- **Lord's Prayer and Prayer on beginning work;** "Lord, may Your loving favor rest upon us, and prosper all the work we undertake. Glory be to the Father, and to the Son, and to the Holy Spirit, now and forever. Amen." **Or**

"Let the words of my mouth and the meditation of my heart be always acceptable in Your sight, O Lord, my strength and my redeemer. Glory be to the Father, and to the Son, and to the Holy Spirit, now and always, world without end. Amen."

- **Reading/teaching of Psalms [10 minutes]**

Psalms 113

- Praise, O servants of the Lord, praise the name of the Lord!

= Blessed be the name of the Lord from this time forth and forevermore!

- From the rising of the sun to its going down the Lord's name is to be praised.

= The Lord is high above all nations, His glory above the heavens.

- Who is like the Lord our God, Who dwells on high,

= Who humbles Himself to behold the things that are in the heavens and in the earth?

- He raises the poor out of the dust, and lifts the needy out of the ash heap,

= That He may seat him with princes, with the princes of His people.

- He grants the barren woman a home, like a joyful mother of children.

- **Teaching of Prayer/ biblical verses [10 minutes]**

- **Մաղթանք/աղօթք/ ոսկեղէն համարի ուսուցում** [10 վայրկեան]

- «Գացէ՛ք եւ բոլոր ժողովուրդները ինծի աշակերտ դարձուցէ՛ք: Զանոնք մկրտեցէ՛ք՝ Հօր, Որդիին եւ Սուրբ Հոգիին անունով: Անոնց սորվեցուցէ՛ք այն բոլոր պատուիրանները որ ես ձեզի տուի. եւ ահա միշտ ձեզի հետ պիտի ըլլամ, մինչեւ աշխարհիս վախճանը» (Մատթէոս 28:19-20):

- «Թագաւոր երկնաւոր զեկեղեցի քո, անշարժ պահեա՛ւ. եւ զերկրպագուս անուանող քում, պահեա ի խաղաղութեան»:

- **Շարականի ուսուցում** [10 վայրկեան]
Մանկունք ԱԿ

Աշակերտք Քրիստոսի, եւ առ ա՛մենա՛յն տիեզերս առաքեա՛լք. բարեխօսեցէ՛ք առ Տէր վասն մե՛ր:

Որք առի՛ք ըզպատուէ՛ր քարոզել աներկիւղ ըզբանն կենա՛ց աշխարհի՛. բարեխօսեցէ՛ք առ Տէր վասն մե՛ր:

Որք արժանի՛ եղէ՛ք տեսանել մարմնով զՈրդին Աստուծո՛յ յայտնապէ՛ս. բարեխօսեցէ՛ք առ Տէր վասն մե՛ր:

Համօրէն Առաքելոց Օրհնութիւն ԳԶ

Երանելի սուրբ առաքեա՛լք հրաւիրեալք ի սկզբանէ՛ եւ ընտրեալք յորովայնէ, սպասաւորք եւ բարեկա՛մք եւ վկայք աստուածորդւոյն. բարեխօսեցէ՛ք առ Տէր վասն անձանց մերո՛ց:

Որք առիք իշխանութիւն ի վերայ ազգի մարդկան, կա՛պել եւ արձակել ի յերկինս եւ ի յերկրի. արձակեցէ՛ք ըզմեզ ի կապանա՛ց մեղաց մերո՛ց:

Զորս առեալ ի ծովակէ՛ն արարեր որսորդս մարդկան, ո՛րսալ զամենեսեան յարքայական սեղանն. բարեխօսութեամբ սոցա Քրիստո՛ս խընայե՛ա ի մե՛զ:

- “Go and make disciples of all the nations, baptizing them in the name of the Father and of the Son and of the Holy Spirit, teaching them to observe all things that I have commanded you; and lo, I am with you always, even to the end of the age” (Matt.28:19-20):

- “Heavenly King, preserve Your Church unshaken, and keep the worshippers of Your name in peace”.

- **Teaching of ‘Sharagan’ or Spiritual hymns.** [10 minutes]

- **Before the Gospel reading students must sing**

Trisagion “soorp Asdvadz”

Holy God, Holy and Mighty, Holy and immortal, who did rise from the dead, have mercy upon us. (For Resurrection Sundays)

Variables of Trisagion

For Theophany and Transfiguration: “Who was revealed for us, have mercy upon us”.

For Purification, Pentecost and Assumption: “Who did come and are to come, have mercy upon us”.

For Feasts of the Cross, of the Church, saints and Fasting days: “Who was crucified for us, have mercy upon us”.

- **It is preferred to read the Gospel of the day. The teacher should explain/ comment what was read** [15 minutes].

On this Sunday it is appropriate to speak about the historical background of the conversion of the Armenian people to Christianity, and the Apostolic origin of the Armenian Church. It was through the missionary efforts of St. Thaddeus and St. Bartholomew that the Gospel of Jesus Christ spread throughout the land of Armenia. Their lives ended in martyrdom in the first century. Then in the third century we adopted Christianity as state religion.

[5 minutes].

- **Ճաշու Աւետարանի ընթերցումէն առաջ երգել**

Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հրգօր, սուրբ եւ անմահ

Որ յարեար ի մեռելոց ողորմեա մեզ:

« Յարութեան Կիրակիներուն»

- **Նախընտրաբար ըստ Տօնացոյցի՝ Կիրակի օրուան Ճաշու Աւետարանի ընթերցումը կատարել եւ համապատասխան բացատրութիւններ տալ:** [15 վայրկեան]

- **Անդրադառնալ կրօնական-ազգային տօներուն** [5 վայրկեան]

Այս Կիրակի խօսիլ Առաջին Լուսաւորիչներուն եւ Հայոց քրիստոնէութեան դարձի (301) պատմական իրողութեանց եւ Հայ Եկեղեցւոյ առաքելականութեան, առաքելական ծագման մասին:

- **Թելադրութիւններ եւ ծանուցում-յայտարարութիւններ** [5 վայրկեան]
- **Կամաւոր նուէրներու հաւաք**
- **Կիրակնօրեայի քայլերդ**
- **Դասարանային աշխատանք**
- **Փակման Աղօթք**

Ճաշելէ Առաջ

«Ճաշակեսցուք խաղաղութեամբ ըզկերակուրս որ պատրաստեալ է մեզ ի Տեառնէ, օրհնեալ է, Տէր ի պարգեւս իւր. ամէն»:

Ճաշէն Յետոյ

«Փառք կերակրողին տիեզերաց, որ ըզմեզ կերակրեաց եւ լիացոյց, նմա փառք յաւիտեանս. ամէն»:

- **Announcements/ recommendations/ suggestions**
- **Collection**
- **Sunday School's anthem**
- **Students depart to their classes.**
- **Closing Prayer**

Before Meal

“Let us peacefully eat this meal which the Lord provides for us. Blessed is the Lord in all His gifts. Amen”.

After Meal

“Let us give thanks and glory to the Nourisher of the universe who have nourished and filled us. To Him be glory forever. Amen”.

ՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՍԱԽՈՐԻՉՆԵՐԸ

Քրիստոնէութենէ առաջ Հայոց դաւանած կրօնքը

Հայ ժողովուրդը քրիստոնէութիւնը ընդունելէ առաջ կռապաշտ էր, կը պաշտէր հետեւեալ աստուածները:

Արամազդ (Զեւս, Ժուպիտեր, Որմիզդ), մին էր հին Հայոց մեծագոյն աստուածներէն, որ իբրեւ Հայրը երկրին՝ ստեղծած էր երկինքն ու երկիրը: Իր գաւազներն էին Անահիտ, Միհր, եւ Նանէ, որոնք ծնած էին առանց մօր:

Անահիտ (Արթեմիս, Տիանա, Նահիթ), մայրն էր ամենայն զգաստութեան, արգասաբերութեան, եւ կեցուցիչը Հայաստան աշխարհի:

Վահագն (Հերաքլես, Մարս), պատերազմի եւ քաջութեան աստուածն էր, միաժամանակ ան կը խորհրդանշէր լոյսը, արեւը եւ բարութեան ոգին:

Աստղիկ (Աֆրոտայթ, Վենուս), դուստրն էր Անահիտի, եւ կը կոչուէր Առաւօտեան աստղ:

Տիր (Ափոլո, Մերքուրի), ներկայացուցիչն ու պաշտպանն էր գրականութեան եւ գեղարուեստի, ինչպէս նաեւ գրագիրը Արամազդ աստուծոյ: Մեր մէջ անէծք այն աստիճանը՝ «Կրողը (գրողը) տանի քեզ» կ'ականարկուի այս Տիր աստուածին:

Միհր (Հեֆայսթաս, Վալքուս), ան Արամազդ աստուծոյ գաւազն էր եւ արեգակի աստուածն էր, միաժամանակ արդարութեան, ճշմարտութեան, լոյսի եւ ճշգրտագնութեան աստուածութիւնը կը մարմնաւորէր:

Նանէ (Աթենէ, Միներվա), ան Արամազդ աստուծոյ դուստրն էր եւ յաղթութեան աստուածուհին:

Պարշամին (Հերա-Ժունօ), օտար աստուած մըն էր, զոր Մեծն Տիգրան իր հետ Միջագետքէն բերած էր եւ կը նկատուէր երկնից տէրը:

Քրիստոնէութեան Հայաստան Մուտքը

Քրիստոնէութիւնը Հայաստանի մէջ առաջին քարոզողները եւ հաստատողները եղան Սուրբ Թադէոս եւ Սուրբ Բարթողիմէոս առաքեալները:

Յիսուս իր Յարութենէն եւ Համբարձումէն ետք իր առաքեալներուն պատուիրեց երթալ

աշխարհի բոլոր կողմերը եւ մարդոց քարոզել իր Աւետարանը: Առաքեալները Յիսուսի պատուէրին համաձայն գացին աշխարհի բոլոր կողմերը, քարոզեցին Յիսուսի Աւետարանը եւ քրիստոնէական եկեղեցիներ հիմնեցին ուր որ գացին:

Թադէոս առաքեալ առաջին անգամ քրիստոնէութիւնը քարոզելու համար գնաց Ասորիներու Եդեսիա քաղաքը:

Այդ ժամանակ Եդեսիոյ թագաւորն էր Աբգար: Աբգար թագաւոր հիւանդ էր: Ան կանուխէն լսած էր որ Հրէաստանի մէջ մարդ մը՝ Յիսուս անունով հրաշալի բժշկութիւններ կ'ընէր: Ուստի ան լուր դրկած էր Յիսուսի որ գայ եւ բժշկէ զինք: Բայց Յիսուս քարոզութեամբ եւ բժշկութեամբ շատ զբաղած ըլլալով՝ խոստացած էր առաքեալներէն մէկը դրկել:

Յիսուսի երկինք համբառնալէն եւ առաքեալներ Վերնատան մէջ Ս. Հոգին ստանալէ ետք՝

համաձայն Քրիստոսի պատուէրին, անոնք գացին աշխարհի բոլոր անկիւնները, եւ Քրիստոսի Աւետարանն ու Նոր Կրօնը քարոզեցին եւ տարածեցին աշխարհի բոլոր ազգերուն եւ ժողովուրդներուն: Սուրբ Թադէոս Առաքեալ Յիսուսի կողմէ Աբգար թագաւորին տուած խոստումը գործադրելու նպատակաւ՝ նախ գնաց Եդեսիա, եւ Աբգար թագաւորին ու պալատականներուն քարոզեց Յիսուսի կեանքը եւ

քրիստոնէական վարդապետութիւնը: Աբգար թագաւոր հաւատաց Յիսուսի եւ բժշկուեցաւ:

Աբգարը բժշկելէ ետք, Թադէոս քրիստոնէութիւնը քարոզեց Եդեսիոյ իշխաններուն եւ ժողովուրդին: Բազմաթիւ մարդիկ հաւատացին եւ քրիստոնէութիւնը ընդունելով մկրտուեցան:

Ապա Թադէոս Առաքեալ, Եդեսիայէն անցաւ Հայաստան: Իր քարոզութեան գլխաւոր կեդրոնը եղաւ Վասպուրական նահանգի Արտազ գաւառի Շաւարշան գիւղաքաղաքը, ուր կը գտնուէր Հայոց Սանատրուկ թագաւորին պալատը: Թադէոս Առաքեալ արքունի շրջանակին մէջ

քարոզութիւն եւ բժշկութիւններ ըրաւ եւ շատեր հաւատացին Քրիստոսի եւ ընդունեցին քրիստոնէական կրօնը: Թագաւորին աղջիկը՝ Սանդուխտ Կոյս եւ այլ պալատականներ տեսնելով առաքեալին հրաշքները, հաւատացին Յիսուսի եւ մկրտուեցան:

Սանատրուկ թագաւոր լսելով իր աղջկան քրիստոնեայ ըլլալը, փորձեց զինք ետ դարձնել հին հեթանոսական կրօնքին: Սանդուխտ սակայն անդրդուելի մնաց: Թագաւորը զայրացաւ եւ բանտարկել տուաւ Սանդուխտն ու այլ քրիստոնեաներ: Թաղէոս Առաքեալ բանտ այցելելով քաջալերեց Սանդուխտն ու միւս քրիստոնեայ բանտարկեալները: Շնորհիւ Թաղէոսի քարոզութիւններուն, նոյնիսկ ոճրային արարքներով դատապարտեալներ քրիստոնեայ դարձան ու մկրտուեցան: Թագաւորը ասիկա լսելով աւելի զայրացաւ եւ երբ տեսաւ Սանդուխտը համոզելու բոլոր փորձերը ի գուր կ'անցնին եւ ան հաստատ կը մնայ իր հաւատքին մէջ, սպաննել տուաւ նախ Սանդուխտ Կոյսը եւ ապա Թաղէոս Առաքեալը, 66 թուին: Նոյն շրջանին նահատակուեցան նաեւ բազմաթիւ այլ քրիստոնեաներ:

Թաղէոս Առաքեալի ջերմեռանդ քարոզութեան եւ Սանդուխտ Կոյսի անխախտ հաւատքին շնորհիւ՝ երեք հազար հինգ հարիւր (3500) նորադարձներ, քրիստոնէական եկեղեցւոյ առաջին սաղմերը կը դրին Հայաստանի մէջ:

Թաղէոս Առաքեալի քարոզութիւններուն ատեն Հայաստան եկաւ նաեւ Բարթողիմէոս Առաքեալ, որուն բուն անունն էր Նաթանայէլ:

Յիսուս երբ առաջին անգամ հանդիպեցաւ Նաթանայէլի, ըսաւ. «Ահաւասիկ ճշմարիտ իսրայէլացի մը, որուն մէջ նենգութիւն չկայ»: Բարթողիմէոս կոչուած է նաեւ Նախադաւան, որովհետեւ ինքն էր որ առաջին անգամ դաւանեցաւ Քրիստոսի աստուածութիւնը ըսելով. «Դուն ես Աստուծոյ Որդին»:

Բարթողիմէոս Առաքեալ Պարսկաստանի եւ Հնդկաստանի կողմերը քրիստոնէութիւնը քարոզելէ ետք եկաւ Հայաստան՝ Սիւնեաց Նահանգի կողմերէն: Իր քարոզութեան գլխաւոր տեղերէն մէկը եղաւ Գողթն գաւառը, որմէ ետք անցաւ Արտաշատ քաղաքը. աւանդութիւնը կը պատմէ թէ հոն հանդիպեցաւ Թաղէոս Առաքեալին: Արտաշատէն անցաւ Հեր եւ Զարեանդ գաւառները, ապա Անձեւացեաց գաւառը, եւ ի վերջոյ հասաւ Աղբակ գաւառ: Հոն հանդիպեցաւ Սանատրուկ թագաւորի քրոջ՝ Ոգուհի իշխանուհիին: Ոգուհին առաքեալի քարոզութեան շնորհիւ հաւատաց Քրիստոսի եւ մկրտուեցաւ: Երբ Սանատրուկ լսեց որ իր քոյրն ալ քրիստոնեայ եղած է, աւելի զայրացաւ եւ իր իշխաններէն՝ Տերենտ Հազարապետը ղրկեց որպէսզի համոզէ Ոգուհին որ ետ կենայ, չանարգէ հայրերու աստուածներն ու հեթանոս կրօնի հին հաւատալիքները: Սակայն ճիշդ հակառակը պատահեցաւ եւ Տերենտ իշխանը ընդունելով Աւետարանը, Քրիստոսը Տէր եւ Փրկիչ դաւանելով՝ քրիստոնեայ մկրտուեցաւ: Թագաւորին զայրոյթը գագաթնակէտին հասաւ, եւ հարցաքննութեան համար իր քով բերել տուաւ Բարթողիմէոս Առաքեալը, Ոգուհի իշխանուհին եւ Տերենտ Հազարապետը: Ու երբ զանոնք համոզելու վերջին ճիգերը եւ գործ դրուած բոլոր միջոցները ի թերեւ ելան, թագաւորը հրամայեց սրամահ գլխատել իր քոյրը՝ Ոգուհին եւ Տերենտ Հազարապետը, ապա հրամայեց նախ մորթազերծ ընել Առաքեալը, ապա փշոտ գաւազաններով գանակոծումով սպաննել: Անոնք նահատակուեցան 68 թուին:

Այսպէս Քրիստոսի տասներկու առաքեալներէն Սուրբ Թաղէոս եւ Սուրբ Բարթողիմէոս քաջաբար նահատակուեցան Հայաստանի մէջ: Անոնք իրաւամբ կոչուած են Առաջին Լուսաւորիչները հայ ժողովուրդի եւ հիմնադիրները՝ Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ:

Անոնց նահատակութենէն ետք իրենց յաջորդները հակառակ ամէն տեսակ նեղութեանց ու չարչարանքներուն, վճռակամ հաւատքով եւ անյողդողդ քաջութեամբ շարունակեցին քարոզել քրիստոնէական հաւատքն ու Աւետարանը եւ Քրիստոսի Լոյսով լուսաւորել կռապաշտ Հայերու խաւար հոգիները:

The Conversion of Armenia to Christianity

At the time Christ was born, life in Armenia was very simple. Only some of the nobles and the priests of the old religion went to school or had private teachers. Most of the people of Armenia shared problems common to the rest of humanity. Would the weather be favorable for their crops? Would they or their children be stricken with illness? Would their men be killed in battle?

Although their lives were filled with routines that followed the seasons of the year- spring sowing, autumn harvesting, or major events in life – birth, adolescence, marriage, death, there were so many things the ancient people of Armenia would not understand. Why did it rain one week and not the next? Why would the farmer's wife be taken sick and not the potter's wife? Even such simple things as the reason why the sun rises in the east every morning, but sets in the west each evening, were mysteries to them. Long before Christ's birth, they had begun to explain each mystery by starting the idea that a god, or invisible spirit, was responsible for the events they could not understand. Over the centuries, the gods of Armenia had been given names. The feelings of the people toward these gods were direct. They always tried to please the gods by giving them gifts, or offerings. People believed that if the gods were pleased, the course of events would favor the people. When the gods were angry, misfortune and disaster would result.

Since the people's lives were so closely connected to the natural rhythm of the earth, most of these pagan gods were thought to be connected with nature, the moon, the sun, and the stars.

Aramazd, or Ahura Mazda, the god whose worship was spread by the Persian prophet Zoroaster, was identified with the sun. He represented the forces of light, or good, as opposed to darkness. At first a very moral faith, the worship of Aramazd, called Zoroastrianism, became little more than fire worship. In modern Iran, some people still follow this religion.

The Armenian god, Mithra, or Mihr, was also connected with the sun. When the sun shone, the Armenians believed this was Mithra's blessing.

Mithra's wife, Anahit, was considered the source of all womanly virtues. She was worshipped as the goddess of motherhood, of the fertility of the soil, and of the life-giving waters without which their crops would not grow. The people also believed she controlled the mountain lakes and streams which gave them their drinking water. Responsible for the earth in which they planted their crops and the water which they needed to live, she became the most important of the gods. The Armenians thought she was loving, understanding of human weakness, and forgiving. They built many temples in her honor, and filled them with rich gifts. Special statues of Anahit were made of gold. That is why she was sometimes called *Voskedzin*, meaning, "born of gold", or *Voskemayr*, meaning "mother of gold".

The most popular goddess was Astghik, the goddess of love and beauty. She was often identified with the Greek goddess Aphrodite. The rose (vart) was her favorite flower, the dove her favorite bird. Her festival, called Vartavar, was held at the beginning of summer.

The ancient Armenians were very superstitious, and believed in imaginary spirits and monsters. They also thought that oak and popular trees were sacred to the gods.

The pagan priests became very wealthy and powerful. The common people would make gifts to the gods, which were kept by the priests. They sometimes received as much as one-fifth of the riches that the Armenian kings would bring back when they defeated other armies or conquered foreign lands. The priests owned vast amounts of land. They even had their own armies, and did not have to pay taxes to the kings. Their sons did not have to serve in the king's army. The position of priest was hereditary, passed down from father to son.

The New Faith

As the years passed, many Armenians began to feel that the pagan gods were not protecting their country. In spite of all their offerings made to please the gods, foreign armies came and stole their horses, burned their houses, and carried off their women and children. Even gifts of gold and silver no longer seemed to make the gods happy. They only made the priests rich. The farmer who had offered his sheep to the gods would see his crops wilt during a dry summer. As foreign armies passed through Armenia, each with different gods, the people began to wonder which were the right gods.

Just as the time that many Armenians had begun to doubt their gods, a man named Thaddeus, one of the twelve Apostles of Jesus Christ, came to Armenia to spread the new faith called Christianity. Saint Thaddeus told the people that the gods they worshipped did not exist. He explained that there could not be many gods, each with different interests. Only one God, who created the universe, existed. He taught the people that the Son on this one God had taught him, that they should love and help one another. He told them that riches were not important to this God, who could only be pleased by good behavior, not by gifts of gold or silver. Those who would lead good lives in this world would have great wealth of spirit in the next. He taught them about the Ten Commandments, and the life and good works of Jesus. These examples, he said, would show them how they could live in peace with their own families and with their neighbors. The people of the world should not act according to their superstitions, but should base their treatment of each other on this higher code of conduct.

St. Thaddeus gained many followers in Armenia. Among them was the beautiful Princess Sandoukht, daughter of King Sanadruc. The King was very angry with Sandoukht when he learned that she had become a Christian. He would not allow her to see the other Christians, and had his guards watch her night and day. He forced her to attend the great feasts, which he held in the palace every night. He gave her lavish gifts – unusual birds, small caged animals, beautiful silk gowns –

but she hardly noticed them. She would not give up her new religion.

The king became furious at his daughter. “How dare you accept this foreign religion? Do you now what the Armenian people are saying? They are whispering to each other that their king is a fool, and your conversion proves that even the gods have abandoned them!” The king paced back and forth as he shouted at this once-beloved daughter. His face had turned bright red with anger. The veins at his temples pounded visibly with the force of his heartbeat.

Princess Sandoukht sank timidly into a chair. Her face remained calm. She gazed firmly into her father’s eyes. “The Christian God does not come and go with foreign armies,” she asserted. “He is a God of kindness, truth and wisdom. These virtues are as much Armenian as they are Jewish or Roman. They are the same all over the world.”

“How dare you defy me!” the king exclaimed. He suddenly rushed toward her and grabbing her shoulders, began to shake her. Seeing the tears welling up in her eyes, he stopped, and for a moment, gently stroked the smooth skin of her cheek as he had done when she was a baby. Then, just as abruptly, he turned away.

“Take her to the dungeon and place her in chains,” he ordered the guards. “Perhaps that will make you appreciate your father more than your religion,” he muttered in a hoarse whisper.

Throughout Armenia, everyone talked about Princess Sandoukht and her imprisonment. Those who were not Christians became very curious about the new religion that had changed the princess so much that she disobeyed the king himself, her own father. Many more people came to the Christians’ meetings, and many more were converted. The pagan priests grew anxious that they might gradually lose their power and wealth if this religion continued to spread. The priests complained to the king.

“These Christians call their Christ the king of Man,” the clever priests told King Sanadruc. “Now that your own daughter defies you and chooses to go to prison for her King, the Armenian people are saying that this King must be powerful indeed.”

The King became livid with anger. “Fetch this rebellious woman!” he roared at the palace guards.

“And you,” he shouted, poling the chief priest of the goddess Anahit in the chest. “You take your friends and get out of here. Go count your gold pieces, polish your statues!”

The startled priests backed away from the king, frightened. No one had ever dared to talk to them in such language.

“Get out, get out!” He bellowed, just as Princess Sandoukht was brought into his presence.

King Sanadruk was shocked at his daughter’s appearance. Her once-beautiful robbars were tattered and filthy. Her face was thin and haggard. Her dark eyes, however, seemed lovelier than ever. For an instant he wanted to run to his little girl – the same girl who, since his wife’s death, would never sleep at night until she knew he was safely in bed. He wanted so much to embrace her; to see her eyes shine with happiness again. Then he remembered how she herself betrayed him and made him look foolish to the priests and to the people of Armenia. He ordered the guards to lead her to a table near his throne, then sent the guards away.

As Sandoukht watched, the king placed a crown and a sword on the table.

“The choice is yours,” her father told her. “Either you give up this idle religion and sit by my side as ruler of Armenia, or you choose death by the sword.”

Princess Sandoukht looked up at him. She felt very tired. Her months of imprisonment had seemed like years. She felt far, far older than this man who stood before her.

When she finally spoke, her voice seemed very weak. “Father, I wish I could make you understand that I am no less a faithful daughter to you because of my new religion. Being a Christian has even made me understand you far better than I ever did before. Christ did not condemn those who put him to death, but prayed for God to forgive them because they did not realize that he had come to help everyone, and wished them no harm.”

“Are you trying to say that *I* don’t under-

stand *you*?” the king began to shake with fury. “Choose, child!”

The princess lowered her eyes. She stood there for a minute, completely motionless and silent.

“Choose!” the king bellowed.

Princess Sandoukht slowly raised her hand and reached out toward the table. She first touched the crown. Her fingers moved slowly over the cold metal, the smooth precious stones. Her hand dropped to her side again. She hesitated, then again raised her hand.

The king watched with disbelief as she lifted the heavy sword and handed it to him. He felt as if he himself had been stabbed,

Princess Sandoukht became the first Armenian martyr. She was the first Christian to lose her life in Armenia for her faith.

Until modern times, many Armenian women have equaled Sandoukht’s devotion to her religion. The fact that the first Christian to die for her faith was a woman, and that many other women martyrs followed her, has given the Armenian women the strength to cling to their beliefs in times of national and personal crisis.

After St. Sandoukht’s death, King Sanadruk wanted to rid Armenia of the religion that had made his own daughter choose death. He ordered that all Christians should be killed, including his sister, Vosgouhe.

Another of Christ’s twelve apostles, St. Bartholomew, had come to the northern part of Armenia to spread Christ’s teachings in that region. Both St. Bartholomew and St. Thaddeus were also martyred by King Sanadruk’s soldiers.

St. Thaddeus and St. Bartholomew are called our first illuminators. They first brought the

New Light to the Armenian people in the first century. For its Apostolic origin the Armenian Church is called Apostolic.

The Armenian Church is a true branch of the One, Holy, Apostolic and Catholic (Universal) Church of Christ. All Churches established by the Apostles of our Lord have Apostolic Succession.

The Armenian Apostolic Church is one of the three oldest Christian Churches, the other two being the Greek Orthodox and the Roman Catholic Churches.

Armenia was the first country to accept Christianity as the religion of the state, and Armenians had the first Christian king in history, king Tirtad, who after being cured and healed from his illness, through the relentless efforts and courageous preaching of St.

Gregory the Illuminator, proclaimed Christianity state religion of Armenia in 301 A.D.

(Excerpts from the book “Retracing the Footsteps of our Forefathers.”

ՏՕՆ ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏԱՅ

Հայ Եկեղեցին, հրեշտակներու եւ երկնային զօրքերու յիշարակը, յարկապէս Գաբրիէլի եւ Միքայէլի փօնը կը փոխախմբէ Խաչվերացի ութերորդ Կիրակիին նախորդող Շաբաթ օրը:

Հրեշտակներու սրեղծման կամ անոնց մասին *յարակ* եւ *որոշակի* կերպով որեւէ մէկ յիշարակութեան չենք հանդիպիր Ս. Գիրքի առաջին հինգ գիրքերուն՝ Հնգամարտեանին եւ արարչագործութեան դրուագին մէջ:

Եթէ կ'ընդունինք թէ Աստուած սրեղծած է նիւթական աշխարհը եւ էակներ, որոնք միայն նիւթ եւ նիւթական են, ու սրեղծած է էակներ՝ որոնք միաժամանակ նիւթ եւ հոգի են, ինչպէս մարդ արարածը, Աստուած սրեղծած պէտք է ըլլայ նաեւ զուր հոգեղէն էակ՝ հրեշտակները: Հետեւաբար, եթէ զոյթիւն ունի հոգեկան աշխարհ մը, ուրեմն կան նաեւ հրեշտակներ:

Աստուծոյ սրեղծած արարածներուն կարգին, իբրեւ *սուրբ* եւ *մաքուր* հոգիներ կամ *հոգեկան էակներ*՝ հրեշտակները օժտուած ըլլալով բանականութեամբ եւ ազար կամքով, մարդկային ասուն արարածներէն եւ անբան անասուններէն կը նախադասուին, որովհետեւ անոնք մնալով իրենց կոչումին եւ շնորհքին մէջ, առաջին օրէն մերժեցին չարին հրապոյրը եւ նուիրուեցան արարիչ Աստուծոյ փառաբանութեան եւ արժանացան յաւիտենական երանութեան:

Մինչ հրեշտակներու այլ խումբ մը, առաջնորդութեամբ՝ *Հուսաբերի*, հոգեկան եւ բանական իրենց ազատութիւնը մարդոց նման չարաշահեցին եւ Աստուծոյ՝ իրենց արարիչին դէմ ըմբոսացան, այդ պարճառաւ ալ Աստուած զանոնք պարժեց եւ խորխորաբար բանարկեց: Անոնք իրենց դիրքերէն թաւալազլոր վար նետուեցան որպէս ըմբոս չար ոգիներ, դեւեր կամ սարանաներ:

ՀՐԵՇՏԱԿ ԲԱՌԻՆ ԱՏՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հրեշտակ բառը կը թարգմանուի կամ կը նշանակէ՝

ա.—Ոգեղէն, աննիւթ լուսաւոր երկնային արարած կամ զուարթուն (Մարդ. 24:36):

բ.—Պար—
գ ամ աւ ո ռ ,
պարգամա—
բեր, դեսպան
կամ միջնորդ
Աստուծոյ եւ
մարդոց մի—

ջել (Մարթ. 11:10, Յոր. 1:14, Ա. Թագ. 11:3, Ղուկ. 9:52, Եսայ. 42:19, Ժող. 5:6 Մաղ. 2:7, 3:1):

Արդարեւ, հրեշտակները սահմանուած են սպասա—
ւորելու հոգիներու փրկութեան այն մարդոց, որոնք երկնից
արքայութիւնը պիտի ժառանգեն: «Չէ՞ որ հրեշտակները
Աստուծոյ ծառայող հոգիներ են եւ իր կողմէ կը ղրկուին
օգնելու համար անոնց՝ որոնք փրկութիւնը պիտի ժա—
ռանգեն» (Եբր. 1:14):

Թէեւ Աստուծոյ առջեւ հրեշտակներու հետ մարդիկ եւս
Աստուծոյ ծառայակից են, սակայն մարդոց եւ հրեշ—
տակներու փառքերութիւնը մեծ է:

ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐՈՒ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ

Աստուած այնպէս՝ ինչպէս սրեղծեց նիւթական աշ—
խարհը իր բոլոր անշունչ երեւելի գոյութիւններով, եւ
կենդանական աշխարհը՝ շնչաւոր անբան անասուն—
արարածներով, ու մարդկային էակները՝ նիւթական,
բանական շնչաւոր—հոգեկան, ասուն երկեակ գո—
յութիւններով, Աստուած սրեղծեց նաեւ զուր հոգեկան,
աննիւթ, անտեսանելի աշխարհի մը՝ հոգեւոր արարած—
ներով կամ լուսաւոր հրեշտակներով: Տեսեալքար հրեշ—
տակները մարդոց նման բանական եւ ազատ կամքով
օժտուած ըլլալով, բնութեամբ ալ աւելի բարձր դասի կը
պարկանին քան մարդիկ: «Մարդիկ հրեշտակներէ քիչ մը
վար, սրորադաս արարածներ են», կը հաստատէ
Սաղմոսեղծուն (Սաղմ. 8:4-6, 2:12, 22:22, Եբր. 2:7):
Յորի գիրքին Ա. Գլուխի 4-7 համարներուն մէջ կը պար—
զուի թէ հրեշտակները, կամ Աստուծոյ որդիները,
աստուծոյ սրեղծումէն առաջ եւ սրեղծագործութեան
երկրորդ Օրը արարուած են զԱստուած օրհնելու եւ վիա—
ռաբանելու, այն ժամանակներուն, երբ Կալվաի մեղքը
աշխարհի մուրք չէր գործած:

ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ

Համաձայն Ա. Գրոց մէջ յիշարակուած հրեշտակներու
անուններու, փառքեր պաշտօններու եւ դասակարգերու,
Հայ Եկեղեցին կ'ընդունի հրեշտակներու *ինչ* դասակարգ,
անոնք են՝ հրեշտակներ, հրեշտակապետներ, իշխանու—
թիւնք, զօրութիւնք, բիւրք—բիւրոց կամ հազարք—
հազարաց, տէրութիւնք, պթոռք, սերովբէք եւ քերովբէք:

ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐՈՒ ԲՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հրեշտակները
անտեսանելի,
անմարմին հոգի—
ներ են ու չեն
մեռնիր: Անոնք
ոչ կ'ամուսնանան,
ոչ ամուսնութեան

կը տրուին եւ ոչ ալ կը սերնդագործեն: «Երբ մեռելները
յարութիւն առնեն, կ'ըսէ Քրիստոս, մարդիկ եւ կիներ պիտի
չամուսնանան, այլ երկնիքի հրեշտակներուն նման պիտի
ըլլան (Մարկ. 12:24, Մարթ. 22:30): «Անոնք որոնք
զալիք աշխարհին եւ մեռելներու յարութեան կ'ար—
ժանանան՝ պիտի չամուսնանան: Անոնք այլեւս չեն
կրնար մեռնիլ, քանի հրեշտակներու նման պիտի ըլլան»
(Ղուկ. 20:36):

Բայց երբ Աստուած ուզէ զանոնք աշխարհ ղրկել,
մարդոց բան մը հաղորդելու՝ մարդու կերպարանք կ'առ—
նեն (Ծննդ. 18) եւ տեսանելի կ'ըլլան, նուրբ, եւ թափան—
ցիկ ո՛չ շօշափելի (Եզեկ. 1: 26, Դան. 8:15) :

Անոնք մեր մամնին գործունէութիւնը կամ գործա—
րանային կառոյցն ու կազմուածքը չունին, այլ՝ հոգեւոր
էակներ են եւ հոգեւոր մարմին ունին: «Առաջին մարդը՝
Ադամ, սրեղծուեցաւ իբրեւ շնչաւոր էակ, մինչ երկրորդ
Ադամը՝ կենդանարար հոգի է (Ա. Կորնթ. 15:45, Ծննդ.
2:7, Ա. Կորնթ. 15:51-52, Բ. Եզր. 6:23, Ա. Թես. 4:15-
17, Ա. Կորնթ. 15:54, Եսայ. 25:8):

Հրեշտակները սեռ չունին, ո՛չ արական են եւ ո՛չ իգա—
կան, այլ՝ լուսազգեայց տեսքով եւ աստուածային դէմքով,
անոնք կը ներկայանան մարդկային թէ բոցեղէն եւ կամ
հրեղէն երեւոյթով, ինչպէս զանազան առիթներով Տիրոջ
հրեշտակը, եւ նոյնինքն Եհովա Աստուած, որովհետեւ եւ
կայծակի թէ ամպերու կամ ծուխերու ընդմէջէն երեւցաւ
Աբրահամի, Հազարի, Ղովրի, Մովսէսի, Յեսուի,
Գեթեմանի, Մենուայի, Եղիայի ու Դանիէլի (Ելք 3:1-3,
19:16-19, 20:18, Սաղմ. 29): Սաղմոսեղծուն բառերով՝
«Աստուած իր հրեշտակները հոգիներ կ'ընէ եւ իր պաշ—
տօնները կրակի բոց» (Սաղմ. 104:4):

Հրեշտակներ բնութեամբ բարի են, բարին կը կամենան
ու կը գործեն: Բարիին կ'առաջնորդեն եւ բարիին
կ'ուղեկցին: «Ես ձեր առջեւէն հրեշտակ մը պիտի ղրկեմ
ձեզ պահպանելու եւ առաջնորդելու այն վայրը, ուր ես
ձեզի ցոյց պիտի տամ», կ'ըսէ Աստուած (Ելք. 23:20-
22, Ծննդ. 16:7, Սաղմ. 34:7, Ծննդ. 28:12, Բ. Թագ.
6:17):

Սակայն հրեշտակներ ալ կան, որոնք «չար ոգիներ»,
«դեմեր» կամ «չար հրեշտակներ» կը կոչուին: Անոնք
խռովութեան պարճառ կ'ըլլան եւ մարդոց դժբախ—
տութիւն կը բերեն (Սաղմ. 78:49): «Չար հրեշտակին
յանձնուած էր խռովելու համար Սաւուղի հոգին» (Ա. Սաղմ.
16:14): Աստուածային նախախնամութիւնը միաժա—
մանակ, կ'իշխէ նաեւ չար ուժերու՝ չար ոգիներու եւ դեմերու
վրայ եւ զանոնք իր նպաստներու իրագործման համար
կը ծառայեցնէ: Մարդիկ կամ հաւատացեալներ, որոնք

անապաշխար եւ յամառօրէն կը մերժեն զԱստուած եւ Անոր Խօսքը՝ իրենք զիրենք առաւել կամ նուազ չափով չարին կ'ենթարկեն եւ դժբախտութեանց կը մարմնոյն (Ա. Տիմ. 4:1-4, Ա. Յովհ. 4:1-4, Մարթ. 12:43-45): Նոյն չար հրեշտակները Աստուծոյ կողմէ կը դրկուին փորձելու, մոլորեցնելու մարգարէները (Ա. Թագ, 22:21-23, Եզեկ. 14:9):

Սատանան՝ անկեալ հրեշտակներուն դեւերուն, չար եւ պիղծ ոգիներուն գլխաւորագոյնը հակառակորդ եւ թշնամի է Աստուծոյ եւ մարդուն միջեւ (Յայր. 12: 9, Մարթ. 4:8-11, 13:38, 39, 25:41, Մարկ. 1:34, Ղուկ. 4:33, 8:29, Ա. Պետր. 5:8, Ա. Յովհ. 3:8), իր ամբարտաւան հպարտութեան եւ ապստամբութեան որպէս արդիւն՝ իր փառքէն զրկուեցաւ եւ իր դիրքէն խորհրդարը նետուեցաւ (Ա. Տիմ. 3:6): Միաժամանակ պէտք է նկատել ունենալ որ Սատանան ալ համարարու է եւ Աստուծոյ կ'ենթարկուի: Միայն Աստուծոյ թոյլտուութեամբ է որ Սատանան կամ աշխարհի Իշխանը կրնայ չարիք գործել կամ չարիք պարճառել (Յոբ 1:12, 2:5, 6, Ղուկ. 22:3,32, Գործք. 5:3, 26, 18, Բ. Կորնթ. 4:4, Բ. Թես. 2:9, Յայր. 12:9):

ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՒԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՂՕԹԵՐ

Ա. Գիրքի մէջ հրեշտակներուն երկրպագել եւ աղօթել բացարձակապէս արգիւիւած է:

Եկեղեցական հայրերու, Տէրփոռլիանոսի եւ այլ ուղղափառ ջապագովներու կողմէ առաջին դարերէն իսկ հրեշտակապաշտութիւնը դատապարտուած էր, եւ հրեշտակապաշտներ Եկեղեցոյ կողմէ հետեւիկոսներ նկատուած էին: Յովհաննէս առաքեալ իր գրած Յայրնութեան գիրքին մէջ կ'ըսէ, թէ երբ ուզեց իր տեսիլքին մէջ տրեցող Հրեշտակին երկրպագել, հրեշտակը ըսաւ. «Ձգուշացիր, երկրպագութիւն մի՛ ընէր, որովհետեւ ես ալ ծառայակից եմ քեզի եւ եղբայրներուդ... Աստուծո՛յ երկրպագէ» (Յայր. 22:8-9, 19:10, Բ. Օրէնք. 6:13, Մարթ. 4:10):

Հրեշտակներու միայն յարգանք կարելի է ընծայել: Անոնց պէտք չէ երկրպագութիւն կամ պաշտամունք կատարել, ո՛չ ալ անոնց բարեխօսութեան դիմել: Հրեշտակները Աստուծոյ ներկայութեան մէջ միշտ պարրաստ եւ արթուն սպասման մէջ, միայն Աստուծոյ կամքը կատարելու, Անոր երեսը տեսնելու, զԱստուած փառաւորելու եւ իր պարգամներն ու հրամանները գործադրելու նախասահմանուած են: Հայ Եկեղեցին հրեշտակներու եւ հրեշտակապետներու փոնախմբութիւնը կատարելով հանդերձ, կը մերժէ անոնց բարեխօսութեան դիմել: Հրեշտակներու եւ երկնային զօրքերու յիշատակութիւնը կամ փոնախմբութիւնը, Աստուծոյ ծառայութեան եւ փառաբանութեան նուիրուած երկնային հոգեկան էակներու հանդէպ ընծայուած յարգանք միայն կը նկատուի: Միւս կողմէ սակայն, Հայ Եկեղեցին կ'ընդունի սրբոց բարեխօսութիւնը, բայց սուրբերու չ'երկրպագել, ո՛չ ալ զանոնք կը պաշտել: Հայ Եկեղեցին կ'երկրպագէ, կը պաշտել եւ կ'աղօթէ միայն Աստուծոյ:

Սաղմոս 91-էն կ'իմանանք թէ իւրաքանչիւր անհար ունի իր «պահապան հրեշտակը» որ իր թելերուն ներքեւ պարսպարած գիշերին թէ ցերեկին, ամէն ժամանակ եւ բոլոր տեսակի փորձութիւններէ, նետերէ ու խայթոցներէ կը պահպանէ (Սաղմ. 91:4-7, 11:15):

Յիսուս կը հաստատէ այս մտածումը, թէ իւրաքանչիւր հաւարացեալ ունի իր հրեշտակը, որ կ'ընկերակցի հաւարացեալին, եւ կը խնդակցի կամ կը ցաւի ըստ հաւարացեալին կատարած լաւ ու բարի կամ թէ վար եւ չար արարքներուն համար: Աստուած նայելով այդ հրեշտակին դէմքին՝ կը գիտնայ հրեշտակին պարկասող կամ զայն ներկայացնող հաւարացեալը թէ ան ինչպիսի՞ կեանք մը կ'ապրի: Այսպէս, Յիսուս սոյն հաւարակիքը կը հաստատէ երբ կը խօսի մանուկներու մասին ու կ'ըսէ. «Ձգուշացէք, մի՛ արհամարհէք այս փոքրիկներէն ոեւէ մէկը, որովհետեւ անոնց հրեշտակները երկնքի մէջ միշտ կը տեսնեն իմ երկնաւոր Հայրս» (Մարթ. 18:10-11): Հետեւաբար, բարի հրեշտակներ կը հսկեն, կ'առաջնորդեն եւ կը պահպանեն իւրաքանչիւր քրիստոնէայ, ու երբ տեսնեն մեր բարի, արդար ու առաքինի գործերը՝ ուրախութեամբ կը համակուին, խնդրութեամբ կը ճառագայթեն Աստուծոյ Գահին առջեւ (Ղուկ. 15:10, Ա. Պետր. 1:12, Տովբիթ 12:15):

ԳԼԽԱԽՈՐ ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐ ԿԱՄ ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏՆԵՐ

Ա. Գրոց մէջ յիշատակուած հրեշտակներու եւ անոնց տարբեր դասակարգերու անուններէն կարելի է յիշել

հրեշտակներն ու հրեշտակապետները, իշխանութիւններն ու զօրութիւնները, բիւրք-բիւրոց ու հազարք-հազարացք, տէրութիւնք եւ այլոռքը (Կողոսացիս 1:15-16):

Սակայն, երկնային անթիւ ու անհամար հրեշտակներէն եւ կարգերէն, ըստ Ա. Գրոց մեզի հաղորդած տեղեկութիւններուն, միայն *եօթն* են գլխաւորները կամ գերագոյնները: Գլխաւոր այդ եօթը հրեշտակապետներն են.

ա. — *Գաբրիէլը* (Դան. 8:16, 9:21, Ղուկ. 1:11-22, 19, 26): Աստուծոյ

խնդրանքներ ներկայացնողներու աղաչանքները, փա-

փաթները գործադրող հրեշտակապետ:

բ.— *Միքայելը* (Դան. 10:13, 21, 12:1, Յուդա 9, Յայր. 12: 7): Նախապես Հրեից, իմա՝ նոր Իսրայելի կամ քրիստոնեից պահապան, պաշտպան հրեշտակապետ: Ան կը թարգմանուի «ո՛վ է որպէս Աստուծո» եւ կը ներկայանայ որպէս երկնային զօրքերու առաջնորդ զօրավար ու պաշտպանը Աստուծոյ Եկեղեցւոյ:

գ.— *Ռաֆայէլը* (Տովբիթ 3:17, 5:4, 12:15): Կը նշանակէ «Տէրը կը բուժէ»: Ան ցաւերը մեղմող, վերքերը եւ հիւանդութիւնները բուժող եւ ապաշխար, աղօթանուէր կեանքը, սրբոց աղօթքները Աստուծոյ ներկայացնող հրեշտակապետ է: Ռաֆայէլ հրեշտակապետ, խօսքը Տովբիթի ուղղելով այսպէս կը պատգամէ. «Եւ Ռաֆայէլն եմ, մէկը Աստուծոյ տօթը հրեշտակապետներէն, Աստուծոյ կողմէ դրկուած եմ բուժելու եւ սրբոց աղօթքները փառաց սրբութեան Աթոռին ներկայացնելու (Տովբիթ 12:14-15):

դ.— *Ուրիէլը* (Եզրաս 4:1, 5:20): Ան որպէս վերահսկիչ, դէպ եւ «Աստուծոյ կրակը» կոչուած է, եւ ըստ Եսովքի 20:2-րդ համարներուն՝ վերակացու կարգուած է հսկելու աշխարհի եւ Տարաբարոսի դժոխքի սանդարատներուն:

ե.— *Շէմուէլ* (Chamuel), *Ժոփիէլ* (Jophiel) եւ *Ջարկիէլ* (Zadkiel), երեք դասի այլ հրեշտակապետներ, որոնք հրեից գերութեան վերադարձէն ետք միայն հրեշտակապետներու դասակարգին անցած են եւ որոնց մասին յստակ բան չենք գիտեր:

զ.— *Սերուքէք* (Եսայ. 6:2,3,6, Յայր. 4:4,8): Հրեղէն վեցթեւեան հրեշտակներ եւ Աստուծոյ Գահը պաշտպանող եւ հանապազ օրինաբանութեան մշտնջենազ սրբասաց երգերով «Սուրբ, սուրբ Տէր զօրութեանց» երգող ու զԱստուծոյ պաշտող, փառաբանող հրեշտակներ:

է.— *Քերուքէք* (Ծննդ. 3:24, Ելք. 37:9, 25:22, Ա. Թագ. 6:23-28, Ա. Սամ. 4:4, Յայր. 4:6-9, Եզեկ. 1:19-28, 10:1,15, Ղեւր. 16:2, Սաղմ. 18:10): Հրեղէն սուրբերով երկինքի դռները եւ Աստուծոյ Գահը պաշտպանողներ, իսկ երկրի վրայ Աստուծոյ ներկայութիւնը խորհրդանշող հրեշտակներ: Ըստ Ա. Գրոց մեկնաբաններու, անոնց յարկանիշն է՝ մարդկային մտքի ուշիմութիւնը, ցուլի զօրութիւնը, առիւծի քաջութիւնը եւ արծիւի ազատ ճախրանքը:

Որպէս եզրակացութիւն, կրնանք հաստատել, թէ հրեշտակները կամ երկնային ոգեղէն արարածները, երկրաւոր շնչաւոր արարածներէն աւելի՛ բարձր դասի կը պատկանին եւ բնութեամբ ու պաշտօնով ալ իւրայայտուկ դերերու մէջ՝ անոնք Աստուծոյ ծրագիրներուն, պատգամներուն, յայտնութիւններուն աւերաբեր դեսպաններն ու միջնորդ սպասաւորներն են արարիչ Աստուծոյ եւ մարդուն միջեւ, նպատակ ունենալով մարդկային ցեղը Աստուծոյ ճամբաներուն, օրէնքներուն եւ պարուիրաններուն մէջ պահելու եւ փրկագործութեան խորհուրդին ու ծրագիրներու յայտնութեանց առաջնորդելու:

Անոնք իրենց զանազան դասակարգերով եւ պաշտօններով թէեւ աներեւոյթ բայց միշտ ներկայ են փրկագործի եւ եկեղեցւոյ մէջ, ընկերակից են հաւաքացեալներու եւ ննջեցեալներու դէպի յաւիտեան կանոթիւն ճանապարհորդութեան ուղեկից են:

Հրեշտակները որպէս լուսաւոր ոգեկան էակներ՝ դէպ եւ հսկիչ կացուցուած են Աստուծոյ սրբազորութեան, աշխարհի ու մարդոց վրայ: Արարուած Աստուծմէ, անոնք ինչպէս որ ներկայ էին փրկագործի արարչագործութենէն առաջ, սրբազորութեան ընթացքին եւ յետագայ ժամանակներուն եւ աստուածայայտութեան դէպքին ու Աստուածորդոյն կեանքի զանազան հանգրուաններուն, առաքելական ժամանակաշրջանին ու եկեղեցւոյ կեանքի անցեալի ու ներկայի բոլոր դարաշրջաններուն, այնպէս ալ անոնք ինչպէս անցեալին, ներկային ու ապագային բայց մասնաւանդ Քրիստոսի Երկրորդ Գալստեան ժամանակ երբ Աստուծոյ հրեշտակապետը յարութեան եւ դարաստանի փողերը հնչեցնէ, երկնային բոլոր դասակարգի հրեշտակները իրենց գունդերով եւ գումարակներով Քրիստոսի պիտի ընկերանան Աստուծոյ Դարաստանին առջեւ դարելու կենդանիներն ու ննջեցեալները:

Երանի՜ բոլոր անոնց, որոնց անունները գրուած պիտի ըլլան Կենաց Գիրքին մէջ եւ Քրիստոսի գլխաւորութեամբ ու Աստուծոյ հրեշտակներու ընկերակցութեամբ երկի՛նք պիտի առաջնորդուին՝ ժառանգելու երկնից արքայութեան անսպառ ուրախութիւնը եւ Փառաց Պսակը:

Միւռոն Ծ. Վրդ. Ազնիկեան

Angels are preeminent and considered holy in all of God's creation. They are those spiritual beings who remained steadfast in grace and from the beginning refused the

THE ANGELS

Testament and the New Testament. There are many passages in the Bible about angels. For example, some angels visited Abraham in connection with the destruction of the sinful cities of

Sodom and Gomorrah. It was the angel of God who guided the people of Israel into the promised land. The angels conversed with prophets. They served as guides to the servants of God. It was an angel who announced the birth of St. John the Baptist. Angels gave the good news of the Birth of the Savior to the shepherds. They sang the first Christian hymn, "Glory to God in the highest" (Luke 2:14). Our Lord often spoke about angels. They were the first and joyous witnesses of His glorious resurrection. Thus angels appear every now and then in the course of the biblical history from the beginning to the end.

Although their creation is not recorded specifically in the story of Creation, in the Book of Job (38:7), it is written, "When the morning stars sang together, and all the angels of God shouted for joy;" it is implied that they were created prior to the stars, in other words, on the second day of Creation. Both the Old and New Testaments abound with references confirming the existence of the angels. In harmony with the plan of Creation certain creations were credited with only body, others with body and spirit; it is logical, therefore that certain creations were only of the spirit. One group of those spiritual beings was able to defeat evil and obtain everlasting joy through the exercise of free will and conscious decision while the other group, defeated by evil, lost their holiness. The first group of good and holy beings are called 'angels' the latter are called 'devils' or evil spirits.

In Christian understanding as established by the Holy Scriptures, the angel's duty is the glorification of God.

The Christian Church venerates not only saints but also the angels. The Armenian Church celebrates and commemorates the feast of the angels, archangels, and all the Heavenly host specially Michael and Gabriel on the Saturday preceding the Eight Sunday after the Exaltation of the Holy Cross.

Therefore, the Armenian Church believes in the existence of spiritual beings. This belief is biblical, and is confirmed by both the Old

Sodom and Gomorrah. It was the angel of God who guided the people of Israel into the promised land. The angels conversed with prophets. They served as guides to the servants of God. It was an angel who announced the birth of St. John the Baptist. Angels gave the good news of the Birth of the Savior to the shepherds. They sang the first Christian hymn, "Glory to God in the highest" (Luke 2:14). Our Lord often spoke about angels. They were the first and joyous witnesses of His glorious resurrection. Thus angels appear every now and then in the course of the biblical history from the beginning to the end.

The existence and appearance of angels being a matter of historical record, we must learn something about their nature

Angels are spiritual beings created by God at the beginning of the creation of the world. They are gifted like men, with intelligence and free will, but they are distinctly different from men in the fact that they do not possess physical bodies.

They are by nature invisible to men, but they can manifest themselves, if God so wills, in assumed apparent bodies.

The word Angel is a Greek word meaning 'messenger.' The Armenian word for Angel, 'hreshdag,' has the same meaning. This gives a clue to the nature of their function: angels attend God and execute His commands on earth and in the universe as a whole. St Paul said, "They are ministering spirits sent to minister to them who shall receive the inheritance of salvation" (Heb.1:14). In other words, they are God's servants who carry out His orders.

Angels are represented throughout the Bible as a class of spiritual beings, intermediate between God and men. It is commonly accepted that there are nine orders or classes of Angels. The degree of their closeness to God and the character of their function, serve as the basis for their classification into different orders.

It is an established belief that all Christians, at least all children, have their Guardian Angels. “See that you despise not one of these littler ones,” said Christ, “for I say to you that their angels in heaven always see the face of my Father who is in heaven” (Matthew 18:10).

The function of these Guardian Angels is to lead us, if we so wish, to the Kingdom of Heaven. I said, “If we so wish,” because our Guardian Angels can act upon our senses and upon our imagination, but never against our will; it is up to us to put our will into action.

There are two or three angels who are mentioned by name in the Bible; Gabriel is one of them. His name means ‘fortitude of God.’ Gabriel is first mentioned in the book of Daniel, where he gives the explanation of certain visions which the prophet Daniel had seen (Dan. 8:16). Gabriel appears under his own name twice in the New Testament, first to Zachary, father of St. John the Baptist, announcing the birth of a child to him (Luke 1:19), and second to Mary, mother of Jesus, announcing the birth of Christ (Luke 1:26).

“I am Gabriel who stands before God,” said he about himself. From this reference some have been led to believe that this Angel belongs to the highest rank.

The next Archangel mentioned by name is Michael, which means ‘who is like God?’ According to a tradition, ‘who is like God?’ was the war-cry of the good angels who fought against those angels who had rebelled against the authority of God. As the leader of rebellious angels boastfully identified himself with God the Almighty, the loyal angels used to cry, ‘who is like God?’ This war-cry was given as a proper name to the leader of the good angels, St Michael. He also is mentioned in the Book of Daniel as the assistant and colleague of Gabriel, as ‘one of the chief princes’ in heaven (Dan. 10: 13). He is also mentioned in the Epistle of St. Jude (1:19) and in the Book of Revelation of St. John, as the champion of the Church against the powers of evil (Rev. 12:7).

In Christian art St. Michael is represented as an angelic warrior fully armed with helmet, sword, and shield, standing over a dragon with his lance pierced through the monster. On other occasions he holds a pair of scales in which he weighs the souls of the departed, showing that he has a function in the last judgment of souls.

Besides the two individual Archangels, the names of two groups of angels are also mentioned in the Bible. The first are Seraphim; these are a special class of attendants of God’s heavenly court. These an-

gelic beings are distinctly mentioned only in the book of the Prophet Isaiah. While he, Isaiah, stood in the Temple, he saw the presence of God on the Throne of His Glory. On each side of the Throne stood mysterious guardians, each supplied with six wings: two of these wings were for holding them up, two for veiling their faces, and two for covering their feet in the majestic presence of the Almighty. They are the closest servants of God, standing near His Throne and ministering to Him and proclaiming His Glory, each calling to the other, ‘Holy, Holy, Holy is the Lord of Hosts, the

whole earth is full of His Glory” (Isaiah 6:3). One of these Seraphim flew towards the Prophet, having in his hand a burning coal with which he touched and purified the Prophet’s lips, so that henceforth those lips might be consecrated to the utterances of divine inspiration. The number of Seraphim is thousands and thousands. They appear around the heavenly Throne in a double choir and the volume of chorus is such that the sound of their song shakes the world (Isaiah 6).

The other class of heavenly beings are frequently mentioned in the Bible is Cherubim. They are supposed to be the heavenly throne-bearers of God. That is why we see this sentence frequently used for God, ‘who sittest upon Cherubim.’

Angels, like Saints, were held in the greatest veneration in the Christian Church. Churches have been dedicated to the names of angels. Their protective power is clearly recognized by the Church and it is asked in prayers by the faithful. God is asked to sustain those who are laboring in this world by the protecting power of His heavenly hosts. God is praised and thanked for the favor of this angelic protection.

Belief in angels is in full keeping with our deepest and holiest feelings. We naturally long for spiritual and heavenly connections beyond this world. In our calm and thoughtful moments we feel the impression that we have direct and unbroken fellowship with intelligent beings higher and better than we are. This peculiar impression attains a greater depth and richer sweetness when a spirit feels itself alone, or when it has freed itself from the bondage of perishable things.

Angels Day, therefore, is a day when we remember our better and higher friends, who are willing to assist us in our fight against the temptations of our common adversary, the Devil.

It is a day in which we must cultivate in ourselves the angelic virtues of faithfulness to God, holiness of heart and purity of mind and soul.

It is a day to invoke angelic assistance in carrying our prayers before the Throne of the Almighty.

Finally it is a day in which we praise the most Holy Name of God, saying in unison with

the angels: ‘Holy, Holy, Holy is the Lord of Hosts: Heaven and earth are full of Thy glory. Blessing in the Highest. Amen.’

(Excerpts from “Saints and Feasts” Patriarch Torkom Koushagian, pp.56-57, and “Saints and Sacraments” Bishop Shnork Kaloustian)

Բ.- Կիրակի

- **Տօն Յղութեան Ս. Կուսին Մարիամու յԱննայէ**

Ընտրել նիւթ մը՝

*Հաւատարմութիւն, Հնազանդութիւն,
Աստուածապաշտութիւն, Ծնողասիրութիւն,
Երախտագիտութիւն*

- **Աւետարանի հատուած** (Ղուկաս 1:39-56, 12:16-31, 13:6-9):

- **Տէրունական աղօթք** «Հայր Մեր» եւ

*«Զգործս ձեռաց մերոց ուղի՛ղ արա ի մեզ
Տէր եւ ըզգործս մտաց մերոց յաջողեա՛ մեզ Տէր.
ամէն»։ Կամ՝*

*«Տէ՛ր, եթէ իմ շրթունքներս բանաս՝ իմ
բերանս քու օրհնութիւնդ պիտի երգէ։*

*Օրհնեա՛լ ըլլայ համագոյ եւ միասնական,
անբաժանելի Ս. Երրորդութիւնը՝ Հայրը, Որդին
եւ Սուրբ Հոգին, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս
յաւիտենից. ամէն»։*

- **Սաղմոսի ուսուցում** [10 վայրկեան]

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Մարիամի Օրհներգութիւնը
(Ղուկաս 1:46-56) Մեծացուցէ

- Ինչպէ՛ս Տէրը գովաբանեմ. Ահա հոգիս կ'ուրա-
խանայ Աստուծոմով, իմ Փրկիչովս.

= Որովհետեւ Ան տեսաւ իր աղախինին հեզու-
թիւնը: Ասկէ ետք բոլոր սերունդները երանի
պիտի տան ինծի,

- Քանի հզօրն Աստուած ինծի համար մեծամեծ
գործեր կատարեց: Սուրբ է անունը անոր:

= Բոլոր ժամանակներուն մէջ ողորմութեամբ
Ան կը նայի աստուածապախ մարդոց վրայ:

- Իր զօրաւոր բազուկով ոչնչացուց հպարտ-
ները՝ իրենց բոլոր խորհուրդներով:

= Գահազրկեց հզօրները եւ բարձրացուց խո-
նարհները:

- Անօթիները բարիքներով լիացուց, մինչ հա-
րուստները դատարկաձեռն արձակեց:

= Պաշտպան եղաւ իր ծառային՝ Իսրայէլի,
որովհետեւ յաւերժական ողորմութիւն խոս-
տացած էր մեր հայրերուն՝ Աբրահամի եւ անոր
զաւակներուն:

2.- Sunday

- **Feast of Conception of the Virgim Mary from Anna her mother**

**Select one of these themes: Loyalty;
Obedience; Godliness; Gratitude.**

- **Gospel Readings** (Luke 1:39-56, 12:16-31, 13:6-9).

- **Lord's Prayer and Prayer on beginning work;**

“Lord, may Your loving favor rest upon us, and prosper all the work we undertake. Glory be to the Father, and to the Son, and to the Holy Spirit, now and forever. Amen.” **Or**

“Let the words of my mouth and the meditation of my heart be always acceptable in Your sight, O Lord, my strength and my redeemer. Glory be to the Father, and to the Son, and to the Holy Spirit, now and always, world without end. Amen.”

- **Reading/teaching of Psalms [10 minutes]**

The Magnificat (Luke 1:46-56)

- My soul magnifies the Lord, and my spirit has rejected in God my Savior.

= For He has regarded the lowly state of His maidservant; for behold, henceforth all generations will call me blessed.

- For He who is mighty has done great things for me, and holy is His name.

= And His mercy is on those who fear Him from generation to generation.

- He has shown strength with His arm; He has scattered the proud in the imagination of their hearts.

= He has put down the mighty from their thrones, and exalted the lowly.

- He has filled the hungry with good things, and the rich He has sent away empty.

= He has helped His servant Israel, in remembrance of His mercy, as He spoke to our fathers, to Abraham and to his seed forever.

- **Teaching of Prayer/ biblical verses [10 minutes]**

- **Մաղթանք/աղօթք/ոսկեղէն համարի ուսուցում** [10 վայրկեան]

Բարեխօսութեան խնդրանք

- Անկանիմք առաջի քո, սուրբ Աստուածածին, եւ աղաչեմք զանարատ զԿոյսդ. բարեխօսեա՛ վասն անձանց մերոց, եւ աղաչեա՛ զՄիածին Որդիդ՝ փրկել զմեզ ի փորձութենէ եւ յամենայն վտանգից մերոց:

(Կը խոնարհինք քու առջեւդ, սուրբ Աստուածածին, եւ կ'աղաչենք քեզի, ո՛վ անարատ Կոյս. բարեխօսէ՛ մեր անձերուն համար, եւ խնդրէ՛ քու Միածին Որդիէդ, որ մեզ ազատէ փորձութիւններէն եւ մեր բոլոր նեղութիւններէն):

ՀԱԻԱՏԱՄՔ (Շար.3)

Հաւատամք եւ ի սուրբ Հոգին, յանելն եւ ի կատարեալն, որ խօսեցաւ յՕրէնս եւ ի մարգարէս եւ յաւետարանս: Որ էջն ի Յորդանան, քարոզեաց յառաքեալսն եւ բնակեցաւ ի սուրբսն:

Հաւատամք եւ ի մի միայն, բնդհանրական եւ առաքելական սուրբ Եկեղեցի: Ի մի մկրտութիւն, յապաշխարութիւն, ի քաւութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց:

Ի յարութիւն մեռելոց, ի դատաստանն յաւիտենից հոգւոց եւ մարմնոց, յարքայութիւն երկնից եւ ի կեանսն յաւիտենականս:

- **Շարականի ուսուցում** [10 վայրկեան]

Ս. Աստուածածնի Ծննդեան ԳԿ

Նահապետացն Արրահամու Իսահակայ եւ Յակոբայ պարգեւեցար ի յԱստուծոյ, Կոյս Մարիամ, զուստորը նոցին. երանեն ազգ եւ ազինք այսօր զծնեալդ ի յԱննայէ՛:

Աղախին եւ մայր կենաց աջոյն ծընող Հօր Միածնին, որ առ ի քէն մարմնովն ընկէց զամբարտաւանըն յաթոռոյ. երանեն ազգ եւ ազինք այսօր զծնեալդ ի յԱննայէ՛:

Որ բարձրացոյց զանկեալ բնութիւնս ի քէն ծնընդեամբ Որդին յերկինս. ըզկարօտեալսն

Prayer of Supplication

- We fall down before you, O holy Mother of God and we beseech you, immaculate Virgin, to intercede for us and ask your only Begotten Son to save us from temptation and from all danger.

HAVADAMK (THE NICENE CREED part 3)

Havadamk yev ee Soorp Hokin, haneghn yev ee gadaryaln, vor khosetsav horens yev ee markares yev avedarans. Vor etchn ee Hortanan, karozyats arakyaalsun, yev pnagetsav ee soorpsn.

Havadamk yev ee mee miyan, unthanragan yev arakelagan Soorp Yegeghetsi. Ee mee mgerdootyoun habashkharootyoun, ee kavootyoun yev ee toghootyoun meghats. Ee harootyoun merelots, ee tadasdann havidenits hokvots yev marmnots, harkayootyoun yergnits yev ee gyansun havidenagans.

We believe also in the uncreated and perfect Holy Spirit who spoke through the Laws and the Prophets and the Gospels; Who descended in Jordan, preached through the Apostles and dwelt among the Saints.

We also believe in only One, Universal, Apostolic and Holy Church; in one Baptism, in repentance, in the absolution and forgiveness of sins; we believe in the resurrection of the dead, in the everlasting judgment of souls and bodies, in the kingdom of heaven and in the life everlasting.

- **Teaching of ‘Sharagan’ or Spiritual hymns**
[10 minutes]

- **Before the Gospel reading students must sing**

Trisagion “soorp Asdvadz”
Holy God, Holy and Mighty, Holy and immortal, who did rise from the dead, have mercy upon us. (For Resurrection Sundays)

Variables of Trisagion

ելից հացիւ եւ զմեծատունն երոյժ ունայն-
ելանեն ազգ եւ ազինք այսօր զծնեայր ի
յԱննայէ՛:

Ս. Աստուածածնի Ծննդեան ԴԶ

Նոր Սիրովն ծընեալ մանկունք սուրբ
աւա՛գա՛նաւն, շնորհազարդեա՛լք Հոգւովն
Աստուծոյ. օրհնեցէ՛ք զՀայրն երկնաւոր յաւուր
ծնընդե՛ան սրբութեա՛ն կուսին, յոր օրհնեցա՛յք
յանիժից նախնո՛յն:

Արեան Գառինն անարատի փրկեալ
ժո՛ղո՛վուրդք, յաւուր ծնընդեա՛ն մօր անտա՛-
նելոյն՝ գովեցէ՛ք ըզմիածինն որ հաճեցաւ առ-
նուլ մարմին անսերմն ի՛ նմանէ, յոր օրհնե-
ցա՛յք յանիժից նախնո՛յն:

• Զաշու Աւետարանի ընթերցումէն առաջ երգել

Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հրգօր, սուրբ
եւ անմահ

Որ յարեար ի մեռելոց ողորմեա մեզ:
(Յարութեան Կիրակիներուն)

• Նախընտրաբար ըստ Տօնացոյցի Կիրակի օրուան Զաշու Աւետարանի ընթերցումը կատա- րել եւ համապատասխան բացատրութիւններ տալ: [15 վայրկեան]

• Անդրադառնալ կրօնական-ազգային տօներուն [5 վայրկեան]

Այս Կիրակի խօսիլ Ս. Կոյս Մարիամի
ծննդեան, պատանեկութեան եւ Աստուածա-
մայր կոչումին արժանանալու պարագաներուն,
միաժամանակ ներկայացնել անոր ամբողջ
կեանքը որ հնազանդութեամբ, համբերու-
թեամբ, գոհողութեամբ եւ հաւատքով բնո-
րոշուեցաւ: Եւ արժանացաւ «կիներու մէջ
օրհնեալ, Աստուածամայր եւ Աստուածածին»
կոչումներուն:

• Թելադրութիւններ եւ ծանուցում- յայտարարութիւններ [5 վայրկեան]

*For Theophany and Transfiguration: “Who was
revealed for us, have mercy upon us”.*

*For Purification, Pentecost and Assumption:
“Who did come and are to come, have mercy
upon us”.*

*For Feasts of the Cross, of the Church, saints and
Fasting days: “Who was crucified for us, have
mercy upon us”.*

- It is preferred to read the Gospel of the
day. The teacher should explain/ comment
what was read [15 minutes].

On this Sunday it is appropriate to
speak about St. Mary’s obedient life; her birth,
childhood and becoming the Mother of God.
Her long suffering, compassionate character
her simple faith and trust in God made her
‘blessed among women’ and became ‘the God-
bearer’. Do you sometimes have trouble obey-
ing your parents? Think about St. Mary and
her willingness to obey God. She trusted that
God would give her jobs she could do. She
obeyed God willingly because she knew God
loved her. [5 minutes].

- Announcements/ recommendations/ sugges-
tions
- Collection
- Sunday School’s anthem
- Students depart to their classes.
- Closing Prayer

Litany Beseeching Intercession Holy Virgin Mary

We beseech you to intercede for us.

*Request from God who was incarnate through you,
that wars may be silenced, that invasions by ene-
mies may cease, that love and righteousness may
be established on earth. We beseech you to inter-
cede for us.*

- Կամաւոր նուէրներու հաւաք
- Կիրականօրեայի քայլերդ
- Դասարանային աշխատանք
- Փակման Աղօթք

Քարոզ Մայր Սուրբ
Մայր Սուրբ Բարեխօսեա

Աղաչեա վասն մեր զառ ի քէն զմարմնացեայն Աստուած, զի լռեսցին պատերազմունք. դադարեցին յարձակմունք թըշնամեաց. տնկեսցի սէր եւ արդարութիւն ի յերկրի. աղաչեմք:

Մայր սուրբ, դուն որ Աստուածը մարմնացուցիր, մեզի համար բարեխօսէ՛, որպէսզի պատերազմները լռեն, թշնամական յարձակումները դադրին՝ երկրի վրայ սէրն ու արդարութիւնը հաստատուին. կ'աղաչենք:

Գ.- Կիրակի

- Տօն Ս. Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին
- Նիւթ՝ Ինչպէ՞ս Աստուծոյ հաճելի ըլլալ:
- Աստուած կը խօսի սուրբերուն միջոցաւ:
- Աւետարանի հատուած (Ղուկաս 17:3-6):

- Տէրունական աղօթք «Հայր Մեր» եւ
«Զգործս ձեռաց մերոց ուղի՛ղ արա ի մեզ
Տէր եւ ըզգործս մտաց մերոց յաջողեա՛ մեզ Տէր-
ամէն»: Կամ՝

«Տէ՛ր, եթէ իմ շրթունքներս բանաս՝ իմ
բերանս քու օրհնութիւնդ պիտի երգէ:

Օրհնեա՛լ ըլլայ համագոյ եւ միասնական,
անբաժանելի Ս. Երրորդութիւնը՝ Հայրը, Որդին
եւ Սուրբ Հոգին, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս
յաւիտենից. ամէն»:

- Սաղմոսի ուսուցում [10 վայրկեան]

Ընթերցում

ՍԱՂՄՈՄԵՐՈՒ ԳԻՐՔԻՆ ՀԵՏԵՒՈՂՈՒԹԵԱՄԲ

Սաղմոս 91:1-8

- Բարձրեալ Աստուծոյ օգնութեան ապաւինո-
ղը, Անոր հովանիին տակ հանգիստ պիտի գտնէ:
= Այնպիսին Տիրոջ պիտի ըսէ. «Իմ ապաստանս
եւ ապաւէ՛նս ես, ո՛վ Աստուած, ես քեզի կը
վստահիմ»:

- Ան է որ քեզ պիտի փրկէ որսացողին որո-
գայթէն եւ խռովիչ չար խօսքերէն:

= Արծիւի թեւերով պիտի պաշտպանէ քեզ եւ իր
հովանիին տակ ապաստան պիտի գտնես: Իր
ճշմարտութիւնը իբրեւ զրահ՝ պիտի պատէ ու
պաշտպանէ քեզ:

- Ո՛չ գիշերուան վտանգները պիտի կրնան քեզ
վախցնել, ո՛չ ցերեկուան անակնկալ փորձանք-
ները. ո՛չ մոլորի մէջ շրջող մահը, ո՛չ ալ կէսօրին
հարուածող աղէտը:

= Նոյնիսկ եթէ հազար հոգի իյնան ձախիղ, եւ
եթէ տասը հազար հոգի իյնան աջիղ, բայց ոեւէ
հարուած բնաւ քեզի պիտի չմօտենայ:

- Սակայն պիտի քու աչքերովդ տեսնես՝ թէ
Աստուած ի՛նչպէս կը հատուցանէ ամբարիշտ-
ներուն:

3.- Sunday

- Feast of St. James of Medzpin
- Theme: How to please God?
- God works through His Saints
- Gospel Reading (Luke 17:3-6).

- Lord's Prayer and Prayer on beginning work;

“Lord, may Your loving favor rest upon us, and prosper all the work we undertake. Glory be to the Father, and to the Son, and to the Holy Spirit, now and forever. Amen.” **Or**

“Let the words of my mouth and the meditation of my heart be always acceptable in Your sight, O Lord, my strength and my redeemer. Glory be to the Father, and to the Son, and to the Holy Spirit, now and always, world without end. Amen.”

- Reading/teaching of Psalms [10 minutes]

Psalm 91:1-8

- Whoever goes to the Lord for safety, and dwells in the place of the Most High, whoever abides under the shadow of the Almighty,
= Can say to Him, ‘You are my refuge and my fortress; You are my God, in You I trust’.

- Surely He shall deliver you from the snare of the fowler and from the perilous pestilence.

= He shall cover you with His feathers, and under His wings you shall take refuge; His truth shall be your shield and buckler.

- You shall not be afraid of the terror by night, nor of the arrow that flies by day, nor of the pestilence that walks in darkness, nor of the destruction that lays waste at noonday.

= A thousand may fall dead at your side, and ten thousand at your right hand; but you will not be harmed.

- You will look and see how the wicked are punished.

- **Մաղթանք/աղօթք/ ոսկեղէն համարի ուսուցում** [10 վայրկեան]

Բարեխօսութեան խնդրանք

- Կերկրպագենք Քրիստոսի ճգնաւորին եւ պատուական վկայ՝ Ս. Յակոբի մշտագոյ սուրբ նշխարներուն առջեւ որ աշխարհի պարծանքն է եւ Աստուծոյ առջեւ մեզի համար բարեխօսողը:
- Կաղաչենք քեզի ով գթած բարի հովիւ, աղաչանքով հայցէ Տիրոջմէ մեր Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ անշարժութիւն, քրիստոնեայ լոյս հաւատքին յաւերժ ամրապնդում եւ մեր աշխարհին խաղաղութիւն:

- **Շարականի ուսուցում** [10 վայրկեան]

Շարական Ս. Յակոբ Մօբնացիի (Մնկ.ԳԶ)

Հայրապետ սուրբ եւ անբիժ եւ ընտրեալ յորովայնէ. սքանչելագործ վկայ եւ պարծանք ազգի մարդկան. առ Քրիստոս բարեխօսեա՛ վասըն մեր տօնողացս:

Հովիւ հոգեւոր բանաւոր հօտի. լուսաւորիչ տիեզերաց սիւն լուսոյ կանգնեալ ի մէջ եկեղեցւոյ. առ Քրիստոս բարեխօսեա՛ վասըն մեր տօնողացս:

Ի տաճարի քում սրբութեան՝ երկրպագեմք քո նշխարաց, փառաւորեմք զօր յիշատակի կատարման քո հանգստեան. առ Քրիստոս բարեխօսեա՛ վասըն մեր տօնողացս:

- **Ճաշու Աւետարանի ընթերցումէն առաջ երգել**

Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հրգօր, սուրբ եւ անմահ

*Որ յարեար ի մեռելոց ողորմեա մեզ:
(Յարութեան Կիրակիներուն)*

- **Նախընտրաբար ըստ Տօնացոյցի Կիրակի օրուան Ճաշու Աւետարանի ընթերցումը կատարել եւ համապատասխան բացատրութիւններ տալ:** [15 վայրկեան]

- **Անդրադառնալ կրօնական-ազգային տօներուն** [5 վայրկեան]

- **Teaching of Prayer/ biblical verses** [10 minutes]

- **Teaching of ‘Sharagan’ or Spiritual hymns.** [10 minutes]

- **Before the Gospel reading students must sing**

Trisagion “Soorp Asdvadz”

Holy God, Holy and Mighty, Holy and immortal, who did rise from the dead, have mercy upon us (For Resurrection Sundays).

Variables of Trisagion

For Theophany and Transfiguration: “Who was revealed for us, have mercy upon us”.

For Purification, Pentecost and Assumption: “Who did come and are to come, have mercy upon us”.

For Feasts of the Cross, of the Church, saints and Fasting days: “Who was crucified for us, have mercy upon us”.

- **It is preferred to read the Gospel of the day. The teacher should explain/ comment what was read** [15 minutes].

On this Sunday it is appropriate to speak about the life of St. James of Nisibis; emphasize and illustrate his unweavered devotion to God and to His Gospel; a zealous prayer and steadfast minister filled with love, hope and spirituality. [5 minutes].

- **Announcements/ recommendations/ suggestions**
- **Collection**
- **Sunday School’s anthem**
- **Students depart to their classes.**
- **Closing Prayer**

Այս Կիրակի խօսիլ Ս. Յակոբ Մծբնացի
Հայրապետի մասին, եւ վեր առնել անոր
աղօթքի, ճգնութեան եւ տիպար հոգեւորականի
յատկանիշները:

- Թելադրութիւններ եւ ծանուցում-յայտարարութիւններ [5 վայրկեան]
- Կամաւոր նուէրներու հաւաք
- Կիրակնօրեայի քայլերդ
- Դասարանային աշխատանք
- Փակման Աղօթք

Արձակման Աղօթք

Խնդրենք, ով Հայր օգտակար ըրէ՝
Ինչ որ սորվեցանք նոր:
Ո՛վ Տէր Աստուած, չար փորձանքներէ
Մեզ ազատէ ու պահպանէ:
Բիւր շնորհքներ ու բարիքներ
Սիրոյ միշտ երկինքէդ վար:
Մինչ մենք մանուկներ կ'արձակուինք,
Տէ՛ր եղի՛ր մեզի հետ
Միշտ եւ յաւէտ: Ամէն:

Dismissal Prayer

Please, Dear Father, help us
So that we may make useful to ourselves
All the new things we learned today.
Oh, Dear Father, keep us,
Guard us, and save us from all evil.
Spread Your grace and other favors far, far,
Down from heaven,
While children are dismissed, Lord,
Be with us, always
And forever. Amen.

Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԾԲՆԱՑԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏ

Յուսահատութիւն չնանչցող, Հաւատքի
եւ Աղօթքի Մարդը

Ս. Յակոբ սփանչելագործ հայրապետը Մծբինի պարթեւական տոհմէն էր եւ մեզի հասած եկեղեցական աւանդութենէ (Մովսէս Խորենացի) կ'իմանանք, թէ ան հօրաքոչ որդին էր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի:

Երբ Անակ Պարթեւի ընտանիքը կը բնաջնջուի, փոքրիկն Յակոբ, ազգակից Գրիգորի հետ, որ յետագային Հայաստանի մէջ ֆրիստոնէական կրօնին տարածման եւ հաստատման իրագործողը պիտի ըլլար, ինք եւս իր դայեակին միջոցաւ Կեսարիա կը փախցուի: Յակոբ Կեսարիոյ մէջ բարեպաշտ դաստիարակներու խնամքին կը յանձնուի եւ ֆրիստոնէական ուսման եւ հաւատքի մէջ կը զարգանայ: Ժամանակ մը Կեսարիա ապրելէ ետք, բոլոր գիւմ Պարսկաստան կը տանի, եւ հոն կ'ապրի արքունի պալատին մէջ: Սակայն Յակոբ խելահաս դառնալէ ետք չ'ուզեր պալատական կեանքը շարունակել կամ պաշտօն ստանձնել: Ան կը նախնորէ ֆրիստոնէական հաւատքը ու ինքզինքն Քրիստոսի յանձնած՝ նզուղեան կեանքի կը նուիրուի: Ս. Հոգիի ազդեցութեամբ կ'առանձնանայ վաճմէ մը Մծբինի մօտ, որուն վանահայրը մարգարէական շնորհներով օժտուած նզուղեաց եւ սրբակենցաղ Մարուգէ նզուղուն էր:

Երկու աստուածապաշտ սուրբերը լծուելով աւետարանի փրկչական սուրբ գործին, կ'ըլլան խաչակից Քրիստոսի:

Կոապաշտներէն շատեր լսելով անոնց հաւատքի գործերն ու վկայութիւնները եւ Քրիստոսի փրկութիւն պարգեւող Աւետարանի ուսուցումները՝ դարձի գալով ֆրիստոնէութիւնը կ'ընդունէին եւ կը մկրտուէին: Ս. Յակոբ շատ յանախ անձամբ մինչեւ կառաւարան կ'ընկերանար եւ իր աղօթներով, չարչարաններու ենթակայ հաւատացեալները կ'օրհնէր ու կը փաշտէր մանաւանդ մահուան դատապարտուած

ֆրիստոնէաները Քրիստոսով երաշխաւորուած յաւիտեական կեանքի յոյսով կը յուսադէր:

Կը պատմուի որ օր մը երբ իր նզուղեան դուրս գալով կը հասնի Սաթիթմա գետը, հոն գտնուող ասորիներուն կը հարցնէ, թէ «Ո՞ր է գետին անցքը կամ թէ ինչպէ՞ս կարելի է գետը կտրել, անցնիլ», անոնք գիւմ ծաղրելով կ'ըսեն. «Դուն Աստուծոյ մարդ ես, ջուրներուն վրայէն փալէ»: Ս. Յակոբ կը հանէ վերարկուն, գայն ջուրներուն վրայ կը փռէ եւ կ'անցնի գետը: Ասիկա կ'ըլլայ սուրբին գործած առաջին հրաշքը: Անոր կը վերագրուին բազմաթիւ հրաշքներ եւ բժշկութիւններ:

Ս. Յակոբ կ'ըլլայ անմար յոյսի, զօրաւոր հաւատքի եւ յուսահատութիւն չնանչցող սուրբը, որ առանց ընկրկելու բարձրացաւ Արարատի գագաթը եւ իր հետ բերաւ մասունք մը Նոյեան Տապանէն: Նախանձախնդիր բայց կարեկից հայրը, որ գիտցաւ մեղաւորներուն ներել՝ միաժամանակ տգէտները դաստիարակել: Հաւատքի մարդը որ անապատի իր նզուղեան դուրս գալով եղաւ բարի հովիւ, ազնիւ ծառայ Քրիստոսի բանաւոր հօտին:

Թէեւ ծագումով ասորի, բայց արեւմտեան մեզի, «հօրաքոչորդի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչին», Ս. Յակոբ եղած է Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարթողիմէոս Առաքեալներէն ետք մէկը առաջին այն ֆարօղիչներէն, որոնք եկան Հայաստան աշխարհ եւ ֆրիստոնէական հունտեր սերմանեցին հեթանոս հայ հոգիներու ու սրտերու մէջ: Անոր անունով հայր կառուցած է եկեղեցիներ, վանքեր: Անոր յիշատակին նուիրուած շարականի բառերով մեր հոգիներու խորքէն կ'ոգեկոչենք ըսելով.

«Ո՛վ սուրբ Յակոբ քու սրբութեան տանարիդ եւ անիւններուդ առջեւ կ'երկրապագենք եւ յիշատակի օրդ կը փառաւորենք. բարեխօսէ՛ տօնախմբողներուս մասին Քրիստոսի առջեւ»:

«Կ'աղաչենք քեզի ով գրած բարի հովիւ, աղաչանքով հայցէ Տիրոջմէ մեր Առաքելական Ս. եկեղեցւոյ անշարժութիւն, ֆրիստոնէայ լոյս հաւատքին յաւերժ ամրապնդում եւ մեր աշխարհին խաղաղութիւն»:

PATRIARCH ST. JAMES OF NISIBIS
The Man of Faith, Prayer and Hope
(Sourp Hagop Medzben Hayrapet)

HIS LIFE

The date of birth of St. James of Nisibis is unknown, but it is known that he died in the year 338.

He was educated in Caesarea, together with St. Gregory the Enlightener. He lived a very pious life, in Nisibis, where he subjected himself to the very rigorous life of hermits of the times.

As a rhetorician and miracle worker he enjoyed such widespread popularity that Patriarch Melitus of Antioch ordained him bishop in Amida and named him to the See of Nisibis (Medzbin), as result of which he became known as the Patriarch of Nisibis.

St. James, being well endowed with administrative ability, served his people well, even in civil matters. It is said that the Persian monarch Shapur II, having succeeded in far-reaching military conquests, on reaching Nisibis, besieged the city. After 70 days of siege the attack failed to break the defenses due to the wise stratagem used by St. James. It is probably based on this historical episode that St. Nerses the Gracious composed a beautiful sharakan (hymn) dedicated to St. James, starting with the words "Victorious and hallowed patriarch..."

St. James was an erudite theologian. He participated in the First Ecumenical Council of Nicaea, in the year 325, when 318 high-ranking church leaders set forth the Articles of Faith known as the Nicene Creed.

He was thought to be the son of Khosrovuhi, an aunt of St. Gregory the Enlightener. St. Gregory is thought to have assigned St. James to the challenging role of preaching and organization in the district of Sasoun.

THE GREAT POPULARITY OF ST. JAMES OF NISIBIS

Beginning in the fourth century the Armenian Church and the people have shown uncommon love and reverence toward the patriarch St. James of Nisibis.

St. James was zealous in his undertakings, especially in Sasoun and surroundings within the province where he founded churches and schools.

In order to demonstrate the truth of the Bible he tried to reach the summit of Mt. Ararat, to find remains of Noah's Ark. However, ascent to the summit having been exceedingly different, he contented himself with bringing back a small fragment of the Ark. As tradition has it, a God-sent angel, admiring the strong faith and perseverance of the patriarch in his hallowed quest, handed him the fragment, which today is on display in a golden triptych in the repository of treasures at Echmiadzin.

Patriarch St. James is the first person, historically, to have the courage to ascend to the summit of Mt. Ararat.

It is worthy to note that even St. Gregory of Narek had been an admirer of the Patriarch of Nisibis, to whom one of his penegyrics is devoted.

Armenians in large communities in Lebanon, Syria, Iran, and the United States have churches named after the Patriarch. Those parishes celebrate the Feast of St. James with great ceremony, and with the blessing of "matagh". The feast occurs on a Saturday in mid-December.

The same day, according to tradition, provides the occasion where in individual homes there is a member of the family named James (Jacob, or Hacob, or Hagop), joyful celebrations are with friends and relatives, to congratulate the honoree.

INTERCESSION

In ancient times medical means and procedures were altogether inadequate to deal with contagious and fatal diseases, such as plague. The people sought cure through prayer and faith. Armenians often did so, and in their prayers calling on patriarch St. James of Nisibis as intercessor.

ST. JAMES MONASTERY AT THE FOOT OF MASIS

The monastery bearing the name of St. James, at the foot of Masis (Mt. Ararat) was destroyed by the severe earthquake of 1840.

Դ.- Կիրակի

**Տօն Սրբոց՝ Դավիթ Մարգարէի,
Յակոբոս Առաքեալի,
Պօղոսի եւ Պետրոսի**

Նիւթ՝ Մեղք-զղջում, անկում-վերականգնում:

Աւետարանի հատուածներ (Բ. Թագաւորաց 10:1-9, 11:1-27, 12:1-13, Ա. Կորնթացիս 5:1-5, 11:30-32, Եբրայեցիս 12:3-11, Սաղմոս 51:3-21, Ղուկաս 22:54-62, Յովհաննէս 21:15-18, Գործք Առաքելոց 9:2-30, 22:1-21, Գաղատացիս 1:11-24, 2:9):

- **Տէրունական աղօթք** «Հայր Մեր» եւ
«Զգործս ձեռաց մերոց ուղի՛ղ արա ի մեզ
Տէր եւ ըզգործս մտաց մերոց յաջողեա՛ մեզ Տէր-
ամէն»: Կամ՝

«Տէ՛ր, եթէ իմ չրթունքներս բանաս՝ իմ
բերանս քու օրհնութիւնդ պիտի երգէ:

Օրհնեա՛լ ըլլայ համագոյ եւ միասնական,
անբաժանելի Ս. Երրորդութիւնը՝ Հայրը, Որդին
եւ Սուրբ Հոգին, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս
յաւիտենից. ամէն»:

- **Սաղմոսի ուսուցում** [10 վայրկեան]

**ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ
ՍԱՂՄՈՄՆԵՐՈՒ ԳԻՐՔԻՆ ՀԵՏԵՒՈՂՈՒԹԵԱՄԲ
Սաղմոս 91:9-16**

- Այո՛, ո՛վ Տէր, Դո՛ւն ես իմ ապաւենս: Դուն՝
Բարձրեալը քեզի ապաւէն դարձուցիր.
= Ոեւէ չարիք պիտի չհասնի՛ քեզի, ոեւէ փոր-
ձանք պիտի չմօտենա՛յ քու տանդ:
- Տէրը քեզի համար իր հրեշտակներուն պիտի
պատուիրէ, որ պահպանեն քեզ՝ ո՛ւր որ ալ
երթաս:
- = Իրենց ձեռքերուն վրայ պիտի բռնեն քեզ,
որպէսզի չըլլա՛յ որ ոտքդ քարի մը զարնուի:
- Իժերու եւ քարբերու վրայէն պիտի քալես,
առիւծն ու վիշապը ոտքի տակ պիտի առնես:
- = Տէրը կ'ըսէ. «Քանի սիրով ինձի կապուեցաւ՝
պիտի ազատեմ զինք. ապաստան պիտի ըլլամ
իրեն, քանի որ զիս իբր Տէր ճանչցաւ:
- Երբ զիս կանչէ՝ պատասխան պիտի տամ իրեն,
նեղութեան մէջ իր կողքին պիտի ըլլամ, զինք
պիտի փրկեմ ու փառաւորեմ:
- = Զինք երկար կեանքով պիտի վարձատրեմ, եւ
փրկութիւնս ցոյց պիտի տամ իրեն»:

4.- Sunday

**Feast of Sts. David the Prophet,
Apostles James, Paul and Peter
Theme: Sin/Repentance, Fall/Reconciliation**

Gospel Readings (II Kings 10:1-9, 11:1-27, 12:1-13, I Corint. 5:1-5, 11:30-32, Heb. 12:3-11, Psalms 51:3-21, Luke 22:54-62, John 21:15-18, Acts 9:2-30, 22:1-21, Gal. 1:11-24, 2:9).

- **Lord's Prayer and Prayer on beginning work;** “Lord, may Your loving favor rest upon us, and prosper all the work we undertake. Glory be to the Father, and to the Son, and to the Holy Spirit, now and forever. Amen.” **Or**

“Let the words of my mouth and the meditation of my heart be always acceptable in Your sight, O Lord, my strength and my redeemer. Glory be to the Father, and to the Son, and to the Holy Spirit, now and always, world without end. Amen.”

- **Reading/teaching of Psalms [10 minutes]**
Psalm 91:9-16

- Because you have made the Lord, who is my refuge, even the Most High, your dwelling place,
= No evil shall befall you, nor shall any plague come near your dwelling;
- For He shall give His angels charge over you, to keep you in all your ways.
= In their hands they shall bear you up, lest you dash your foot against a stone.
- You shall tread upon the lion and the cobra, the young lion and the serpent you shall trample underfoot.
= “Because he has set his love upon Me, therefore I will deliver him; I will set him on high, because he has known My name.
- He shall call upon Me, and I will answer him; I will be with him in trouble; I will deliver him and honor him.
= With long life I will satisfy him, and show him My salvation”.

- **Teaching of Prayer/ biblical verses [10 minutes]**

- **Մաղթանք/աղօթք/ ոսկեղէն համարի ուսուցում** [10 վայրկեան]

Ողորմեա ԱԶ/ԱԿ

- Իմ մեղքերու բազմութենէն կը վտանգուիմ, խաղաղութեան Աստուած, օգնէ՛ ինծի:

Իմ անօրէնութեան հողմով կ'ալեկոծիմ. խաղաղութեան Թագաւոր, օգնէ՛ ինծի:

Մեղքերու ծովուն խորերը տարուբեր կը ծփամ. բարի Նաւապետ, փրկէ՛ զիս:

- Այս կեանքի ծովը շարունակ կ'ալեկոծէ զիս: Թշնամին մրրկած ալիքներ կը յարուցանէ ինծի: Բարի Նաւապետ, ապաւէն եղիր անձիս:

ՀՀԶՄԱՆ ԱՀՕԹՔ

- Ողորմէ՛ ինծի, ո՛վ Աստուած, անսահման ողորմութեամբդ, քու առատ զթութեամբդ իմ յանցանքս ներէ՛ ինծի:

- Ամբողջութեամբ մաքրէ զիս անօրէնութենէս, եւ իմ մեղքէս զիս սրբէ՛:

- Գիտեմ, յանցանք գործեցի, մեղքս բնաւ մտքէս չ'ելլեր:

- Քեզի, միայն Քեզի՛ դէմ մեղանչեցի, Տէր, գործեցի այն՝ ինչ որ Դու չարիք կը նկատես: Ուստի արդար ես, ի՛նչ վճիռ ալ արձակես: Իրաւունք ունիս, ի՛նչ պատիժ ալ սահմանես: (Սաղմոս 51:1-6):

- Տէրը իմ լոյսս եւ փրկութիւնս է, ես որմէ՞ պիտի վախնամ. Տէրը իմ կեանքիս ապաւէնն է, ես որմէ՞ պիտի դողամ (Սաղմոս 27:1):

- **Շարականի ուսուցում** [10 վայրկեան]

Դաւիթ Մարգարէ եւ Յակոբոս Առաքեալ

Շարական Մանկունք ԴԶ

- Օրհնեցէ՛ք ըզտէր յօրհնութիւն ի նոր. քանզի ծագեաց մեզ եղջիւր փրկութեան ի տանէ Դաւթի կեցուցանել ըզմեզ կամեցաւ. օրհնեցէ՛ք ըզտէր յօրհնութիւն ի նոր:

- Գաւազան ծաղկեալ յարմատոյն յԵսսեայ Դաւիթ մարգարէն. եւ ի նորին շառաւիղէ առաքեալն Յակոբոս ականատես եւ սպասաւոր բանին Աստուծոյ. օրհնեցէ՛ք ըզտէր յօրհնութիւն ի նոր:

- Յեկեղեցիս օրհնեցէ՛ք ըզտէր, որ երկոքումբք ընտրելովք, առաքելաւն Յակոբաւ եւ մարգարէիւն Դաւթիւ հաստատեաց զհիմունս սուրբ եկեղեցւոյ. օրհնեցէ՛ք ըզտէր յօրհնութիւն ի նոր:

A Prayer of Repentance

- “Have mercy upon me, O God, according to Your loving kindness; according to the multitude of Your tender mercies, blot out my transgressions.

- Wash me thoroughly from my iniquity, and cleanse me from my sin.

- For I acknowledge my transgressions, and my sin is always before me.

- I have sinned against You, only against You, and done what You consider evil.

- So You are right in judging me; You are justified in condemning me (Psalm 51:1-6).

- “The Lord is my light and my salvation; whom shall I fear? The Lord is the strength of my life; of whom shall I be afraid? (Psalm 27:1).

- Teaching of ‘Sharagan’ or Spiritual hymns. [10 minutes]

- Before the Gospel reading students must sing

Trisagion “soorp Asdvadz”

Holy God, Holy and Mighty, Holy and immortal, who did rise from the dead, have mercy upon us. (For Resurrection Sundays)

Variables of Trisagion

For Theophany and Transfiguration: “Who was revealed for us, have mercy upon us”.

For Purification, Pentecost and Assumption: “Who did come and are to come, have mercy upon us”.

For Feasts of the Cross, of the Church, saints and Fasting days: “Who was crucified for us, have mercy upon us”.

- It is preferred to read the Gospel of the day. The teacher should explain/ comment what was read [15 minutes].

- **Ճաշու Աւետարանի ընթերցումէն առաջ երգել**

Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հրգօր, սուրբ եւ անմահ

*Որ յարեար ի մեռելոց ողորմեա մեզ:
(Յարութեան Կիրակիներուն)*

- **Նախընտրաբար ըստ Տօնացոյցի Կիրակի օրուան Ճաշու Աւետարանի ընթերցումը կատարել եւ համապատասխան բացատրութիւններ տալ:** [15 վայրկեան]

- **Անդրադառնալ կրօնական-ազգային տօներուն** [5 վայրկեան]

Թելադրելի է որ այս կիրակի խօսուի Ս. Ծնունդը առաջող աւագ տօներէն մէկուն մասին, յատկապէս վեր առնել մեղքի, անկումի, ուրացումի, զղջումի, բայց նաեւ վերականգնումի այն ճամբայէն ուրկէ ընթացան

ա.- Դաւիթ Մարգարէ, Յակոբոս Տեառնեղբայր,

բ.- Ստեփանոս Նախավկայ,

գ.- Պետրոս եւ Պօղոս,

դ.- Որդիք Որոտման՝ Յակոբոս Գլխադիր, եւ Յովհաննէս Առաքեալ:

- **Թելադրութիւններ եւ ծանուցում-յայտարարութիւններ** [5 վայրկեան]

- **Կամաւոր նուէրներու հաւաք**
- **Կիրակնօրեայի քայլերդ**
- **Դասարանային աշխատանք**
- **Փակման Աղօթք**

Արձակման Աղօթք

*Խնդրենք ով Հայր օգտակար ըրէ՝
Ինչ որ սորվեցանք նոր:
Ո՛վ Տէր Աստուած, չար փորձանքներէ
Մեզ ազատէ ու պահպանէ:
Բիւր շնորհքներ ու բարիքներ
Սիրէ միշտ երկիրքէդ վար.
Մինչ մենք մանուկներ կ'արձակուինք,
Տէ՛ր եղի՛ր մեզի հետ
Միշտ եւ յաւէտ. Ամէն:*

On this Sunday it is appropriate to speak about the major feasts preceding Christmas; Prophet David and the brother of Christ James, St. Steven the protomartyr, Apostles Peter and Paul, James and John. Emphasize that they have walked through the paths of failures, sin, fall, denial, but at the same time they have been great examples of repentant and restored life; ready to take the great commission, make sacrifices and fulfill Christ's mission on earth. [5 minutes].

- **Announcements/ recommendations/ suggestions**
- **Collection**
- **Sunday School's anthem**
- **Students depart to their classes.**
- **Closing Prayer**

Dismissal Prayer

Please, Dear Father, help us
So that we may make useful to ourselves
All the new things we learned today.
Oh, Dear Father, keep us,
Guard us, and save us from all evil.
Spread Your grace and other favors far, far,
Down from heaven,
While children are dismissed, Lord,
Be with us, always
And forever. Amen.

Ե.- Կիրակի

- **Տօն Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւազին**
(Ծնունդ Արեւմտեան Եկեղեցիներու)
- **Նիւթ՝ Ծառայութիւն եւ Աստուածային Զոհաբերող Սէր**
- **Աւետարանի Հատուածներ** (Յովհաննէս 12: 24-26, Գործք Առաքելոց 6: 8-15, 7: 1-59):
- **Տէրունական աղօթք** «Հայր Մեր» եւ
«Տէ՛ր, խաղաղութեան ճամբաներուն մէջ պահէ մեր քայլերը: Տէ՛ր, ուղղէ եւ առաջնորդէ մեզ եւ բոլոր Քեզի հաւատացողները, որպէսզի դէպի խաղաղութիւն եւ յաւիտեանական կեանք երթանք. ամէն»:
- **Սաղմոսի ուսուցում** [10 վայրկեան]

Ընթերցում

ՍԱՂՄՈՍՆԵՐՈՒ ԳԻՐՔԻՆ ՀԵՏԵՒՈՂՈՒԹԵԱՄԲ

Սաղմոս 118, 1 եւ 19-29

- Գոհուի՛մ եմ յայտնեցէք Տիրոջ՝ որովհետեւ բարի է. Անոր սէրը եւ ողորմութիւնը յաւիտեան են:
- = Բացէ՛ք ինծի արդարութեան դռները, որպէսզի տաճար մտնեմ եւ գոհուի՛մ յայտնեմ Տիրոջ:
- Տիրոջ տանող դռուն է ասիկա, արդարեւ՛րը միայն ասկէ ներս կը մտնեն:
- = Շնորհակալուի՛մ քեզի, Տէ՛ր, որ լսեցիր աղաչանքս եւ զիս փրկեցիր:
- Այն քարը, որ շինարարները արհամարհեցին, անկիւնաքարը եղաւ:
- = Տիրոջ կամքով եղաւ ատիկա, եւ մեր աչքին սքանչելի է:
- Այսօր Տիրոջ յաղթանակին օրն է. եկէ՛ք ցնծանք եւ ուրախանանք:
- = Ո՛վ Տէր, եկուր փրկէ՛ մեզ. առաջնորդէ՛ մեզ, ո՛վ Տէր:
- Օրհնեա՛լ է ան՝ որ կու գայ Տիրոջ անունով. Տիրոջ տաճարէն կ'օրհնենք ձեզ:
- = Տէ՛րն է մեր Աստուածը, որ իր լոյսը տուաւ մեզի. դալար ոստեր բռնած՝ թափօ՛ր կազմեցէք, մինչեւ ծայրերը գոհասեղանին:
- Դո՛ւն ես Աստուածս, գոհուի՛մ քեզի. Աստուածս ես դուն, հազար փա՛ռք քեզի:
- = Գոհուի՛մ յայտնեցէք Տիրոջ՝ որովհետեւ բարի է. անոր սէրը յաւերժական է:

5.- Sunday

- **Feast of St. Steven: First Deacon and First Martyr**
(Christmas for the Western Churches)
- **Theme: Serving the Lord**
Divine sacrificial love
- **Gospel Readings** (John 12:24-26, Acts 6:8-15, 7:1-59).
- **Lord's Prayer then a Prayer of Supplication:**
“O Lord, make our goings aright in the ways of peace. O Lord, direct and guide our souls and the souls of all the faithful to walk in the way of righteousness and into life eternal. Amen”.
- **Reading/teaching of Psalms [10 minutes]**
Psalm 118, 1 and 19-29
  - Give thanks to the Lord, for He is good! For His mercy endures forever.
  - = Open to me the gates of righteousness; I will go through them, and I will praise the Lord.
  - This is the gate of the Lord, through which the righteous shall enter.
  - = I will praise You, for You have answered me, and have become my salvation.
  - The stone which the builders rejected has become the chief cornerstone.
  - = This was the Lord's doing; it is marvelous in our eyes.
  - This is the day the Lord has made; we will rejoice and be glad in it.
  - = Save now, I pray, O Lord; O Lord, I pray, send now prosperity.
  - Blessed is he who comes in the name of the Lord.
  - = God is the Lord, and He has given us light; bind the sacrifice with cords to the horns of the altar.
  - You are my God, and I will praise You; You are my God, I will exalt You.
  - = Oh, give thanks to the Lord, for He is good! For His mercy endures forever.
- **Teaching of Prayer/ biblical verses**
[10 minutes]

- **Մաղթանք/աղօթք/ ոսկեղէն համարի ուսուցում** [10 վայրկեան]

Ճաշու ԴԿ

Այսօր Աստուծոյ եկեղեցին կը ցնծայ յիշատակդ վայելչապէս տօնելով, ո՛վ սուրբ Ստեփանոս, վկաներու մէջ մեծ, պատուական եւ անուանի:

Ամբողջ աշխարհի բարիներու նախաշաւիղ եւ լուսազարդ ճամբաներու ժառանգորդ եղար:

Աստուծոյ Որդին երկնքի մէջ Հօր փառքով տեսնելով՝ Սուրբ Հոգիի աստուածային զէնքով զինուեցար. ո՛վ սուրբ Ստեփանոս, վկաներու մէջ մեծ, պատուական եւ անուանի, աղաչէ՛ Աստուծոյ որ մեզի անվախճան կեանք շնորհէ:

- **Շարականի ուսուցում** [10 վայրկեան]

Տաղ Ս. Ստեփանոսի

Ստեփանո՛ս քաղցրի՛կ տատրա՛կ, սու՛րբ զըլարթու՛ն անու՛ն պը՛սակ, գեղեցկացա՛ր անօ՛րինա՛կ, բայց ներկեցա՛ր արեա՛ն գո՛ւնակ. Տեառն Յիսու՛սի՛ քաջ նա՛հատա՛կ, այգւոյ նորի՛ն վարդ մա՛նու՛ղակ, թէպէտ մարմնո՛վ, սակա՛յն հրե՛շտա՛կ, ի՛ Բրի՛ստո՛սէ՛ առե՛ր պը՛սակ:

Մանկունք ԴԿ

Նախասարկաւա՛գ եւ առաջի՛ն մարտիրոս, որ ի Քրիստոսէ պըսակեցար, եւ երկնաճե՛մ առաջաստին պա՛ծառացեա՛լ բերկրեցար. աղաչեա՛ զԱստուծ շնորհել մեզ ըզկեա՛նս անվախճա՛ն:

- **Ճաշու Աւետարանի ընթերցումէն առաջ երգել**

Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հրգօր, սուրբ եւ անմահ

*Որ յարեար ի մեռելոց ողորմեա մեզ:
(Յարութեան Կիրակիներուն)*

- **Նախընտրաբար ըստ Տօնացոյցի Կիրակի օրուան Ճաշու Աւետարանի ընթերցումը կատարել եւ համապատասխան բացատրութիւններ տալ:** [15 վայրկեան]

Jashou Hymn

This day rejoices the church of God, and solemnly celebrates your memorial, Oh saint Stephen, great, honored and renowned among martyrs.

You are the first guide to the good of all the world and the heir to the luminous ways.

You are armed with the weapon of the Holy Spirit and did behold the Son of God in heaven in his Father's glory; O saint Stephen, great, most honored and renowned among martyrs, pray to God that he may grant us life eternal.

- **Teaching of ‘sharagan’ or Spiritual hymns.** [10 minutes]

Ode to St. Stephen

O thou Stephen, thou sweetest dove, holy angel, ‘crown’ by name. Thy comeliness was unequalled when thou was stained in blood. Thou brave champion for the Lord Jesus; a violet, a rose in his garden. Though in the flesh, thou wast an angel, O thou Stephen, thou brave champion.

Hymn to St Stephen

O first deacon and first martyr, who was crowned of Christ, and being glorified in the bright, heavenly chamber was saved, beseech God to grant us life eternal.

- **Before the Gospel reading students must sing**

Trisagion “soorp Asdvadz”

Holy God, Holy and Mighty, Holy and immortal, who did rise from the dead, have mercy upon us. (For Resurrection Sundays)

Variables of Trisagion

For Theophany and Transfiguration: “Who was revealed for us, have mercy upon us”.

For Purification, Pentecost and Assumption: “Who did come and are to come, have mercy upon us”.

For Feasts of the Cross, of the Church, saints and Fasting days: “Who was crucified for us, have mercy upon us”.

- **Անդրադառնալ կրօնական-ազգային տօներուն** [5 վայրկեան]

Թելադրելի է որ այս կիրակի խօսուի նախասարկաւագ եւ առաջին մարտիրոս Ս. Ստեփանոսի մասին:

Ս. Ստեփանոս նախասարկաւագ հոգատար ու գլխաւոր պաշտպանը բոլոր սարկաւագներու եւ Աստուծոյ խորանին ծառայողներու տիպար է եւ օրինակելի՝ իր կեանքով, ներողամիտ բայց յախուռն նկարագրի վարքով, յանձնառու քաջութեամբ, Աւետարանին ճշմարտութիւնը դաւանելուն եւ վկայելուն, մանաւանդ՝ քրիստոնէական սիրով տոչորուն անոր անխախտ հաւատքի նահատակութիւնը:

- **Թելադրութիւններ եւ ծանուցում-յայտարարութիւններ** [5 վայրկեան]
- **Կամաւոր նուէրներու հաւաք**
- **Կիրականօրեայի քայլերդ**
- **Դասարանային աշխատանք**
- **Փակման Աղօթք**

Մանուկներու Աղօթքը

*Ո՛վ երկնային, ով հրաշալի,
Դուն մեր Աստուած, Հայր բարի:
Տո՛ւր մեզի Տէր, շնորհք ու սէր,
Իմաստութիւն եւ խնդութիւն:
Շնորհէ՛ մեզի բարի սիրտ ու հոգի
Քե՛զ ճանչնալու, Քեզ սիրելու:
Միշտ հեռու պահէ մեզ փորձանքներէ
Հոգա՛ ու խնամէ մեզ ամէն օր,
Որ աղօթենք ու միշտ Քեզ պաշտենք
Ամէն օր ու ամէն ժամ, յարաժամ:*

- It is preferred to read the Gospel of the day. The teacher should explain/ comment what was read [15 minutes].

On this Sunday it is appropriate to speak about St. Stephen, his life and martyrdom. St. Stephen is known as the patron saint of all the deacons and altar servers of the church and first martyr of Christian faith.

We should all pray that Almighty God our Father will make us a brave and forgiving witness for His word and truth, as St. Stephen was. Also we should pray and ask God to always help and guide those who serve at the Holy Table of the Altar in the church. [5 minutes].

- Announcements/ recommendations/ suggestions
- Collection
- Sunday School's anthem
- Students depart to their classes.
- Closing Prayer

Children's Prayer

Oh! Heavenly, oh! Wonderful
Our God, our good Father.
Grant us, Lord grace and love;
Wisdom and joy.
Also grant us clean heart and good spirit
To know You better, to love You better.
Protect and guard us from danger;
Take care of us every day.
Help us learn to pray to You,
And worship You, every day, forever.

ՎԱՐՔ Ս. ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՆԱԽԱՎԿԱՅԻՆ

Սուրբ Ստեփաննոս, պսակ եկեղեցւոյ եւ անդրանիկը մարտիրոսներուն, առաքեալներուն կողմէ ընտրուած եօթը սարկաւագներէն

մէկն էր, մարդ մը՝ լի հաւատքով եւ շնորհքով:

Որովայնէ ընտրուած, ան հանդիսացաւ դրօշակակիրը Քրիստոսի խաչին եւ պարագլուխը բոլոր նահատակուած սուրբերուն:

Մովսիսաւանդ օրէնքներուն աւելի թուեղ պաշտպան էր քան հին վկայեալները, իսկ շնորհաց օրէնքներուն նախաշաւիղը՝ բոլոր վկաներուն:

Հարազատ եւ ճշմարիտ աշակերտ Քրիստոսի, եւ հետեւող անոր հետքերուն՝ որպէս նախասարկաւագ, այսինքն՝ առաջին պաշտօնեայ խաչին վրայ աշխարհի փրկութեան

համար զոհուած յաւիտեական Քահանայապետին, եւ նախավկայ անոր ճշմարտութեան, թէ Յիսուս է Քրիստոսը՝ Որդի Աստուծոյ: Ան Քրիստոսէ յետոյ եղաւ վկաներու ճանապարհը, նախաշաւիղ եւ օրինակ մարտիրոսներու բազմութեան, սկսեալ առաքեալներէն եւ աշակերտներէն: Արդէն ինքն ալ աշակերտ եւ առաքեալ էր՝ եօթանասուններու թիւէն: Այս պատճառով ալ բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիները մեծաշուք հանդէսներով կը տօնախմբեն անոր վկայութեան յիշատակը: Առաջին անգամ զայն կը գտնենք *Վ/այ* այսինքն՝ *մարտիրոս կոչուած Ս. Պօղոսէն*, երբ ան կ'ըսէ Տիրոջ. «Երբ քու Ստեփաննոս վկայիդ արիւնը կը թափուէր՝ ես էի որ կը հսկէի, եւ կամակից էի անոր սպանութեան, եւ կը պահէի սպանողներուն հագուստները» (Գործք. 22:20):

Եկեղեցական հայրեր եւ վարդապետներ մեծ գովեստով ներբողներ հիւսած են Ս. Ստեփաննոսի մասին, որոնցմէ են Ս. Եփրեմի, Ս. Պրովկի, Ս. Գրիգոր Նիւսացիի, Ս. Օգոստինոսի եւ այլոց ճառերը:

Իսկ անոր նահատակութեան պատմութիւնը, որ հրաշալի աստուածաբանութեամբ կը պատմուի Ս. Ղուկաս աւետարանիչին կողմէ Գործք Առաքելոցի մէջ, համառօտուած կը գտնենք նաեւ մեր Յայսմաւուրքներուն մէջ՝ հետեւեալ ձեւով.

Քրիստոսի նախավկան Ս. Ստեփաննոս Քրիստոսի եօթանասուններու աշակերտներէն էր: Երբ Ս. Հոգին իջաւ առաքեալներուն վրայ, եւ հաւատացեալ աշակերտները բազմացան, Պետրոս՝ հաւատքի վէմը, համաձայնութեամբ միւս տասներկու աշակերտներուն, Ս. Ստեփաննոսը եւ անոր վեց ընկերները ձեռնադրեց սարկաւագ (յունարէն՝ *տիւքրոնոս*, այսինքն՝ *պաշտօնեայ*), որպէսզի զբաղին որբերով եւ այրիներով:

Ստեփաննոս լի էր Ս. Հոգիով եւ համարձակօրէն կը քարոզէր Աստուծոյ խօսքը: Խիստ կերպով կը յանդիմանէր եւ կը կշտամբէր աստուածային օրէնքներուն եւ մարգարէներուն հակառակորդները, եւ ժողովուրդին մէջ բազմաթիւ հրաշքներ կը գործէր: Իսկ տիրասպան հրեաները նախանձով լեցուած՝ ձերբակալեցին Ստեփաննոսը եւ բերին հրէից կրօնական ատեան: Անոնք սուտ վկաներ գտան՝ որոնք կ'ըսէին թէ՝ «*Լսեցինք անկէ (Ստեփաննոսէ), որ կը հայհոյէր Մովսէսի եւ Աստուծոյ դէմ*»:

Եւ ահա անոր երեսը տեսան լուսապայծառ՝ հրեշտակի նման, եւ ան աստուածիմաստ խօսքերով սկսաւ պատմել՝ սկսեալ Աբրահամէն, եւ կարգով թուեց մարգարէներուն բոլոր խօսքերը Քրիստոսի մասին, եւ կ'ըսէր հրեաներուն.

- Դուք միշտ Ս. Հոգիին հակառակ կը կենաք, եւ ձեր հայրերը սպաննեցին մարգարէները, իսկ դուք՝ մարգարէներուն Տէրը:

Այս լսելով՝ զայրացան անոր դէմ եւ կրճատեցին իրենց ականները: Իսկ ան երկինք նայելով՝ տեսաւ երկինքը բացուած, եւ Յիսուսը՝ որ կեցած էր Հօր Աստուծոյ աջ կողմը, եւ ըսաւ անոնց.

- Ահա այն՝ զոր դուք խաչեցիք եւ սպաննեցիք, կեցած է Աստուծոյ աջ կողմը:

Այս երբ լսեցին՝ գոցեցին իրենց ականջները, եւ ամէնքը յարձակեցան անոր վրայ: Եւ քաղաքէն դուրս հանելով՝ քարկոծեցին Ստեփաննոսը, որ կ'աղաղակէր եւ կ'ըսէր. - «*Տէր Յիսուս, առ իմ հոգիս*»: Այս ըսելով Քրիստոսի վկայ՝ Ստեփաննոս ծունկի գալով բարձրաձայն կ'ըսէ.

- Տէր, մեղք մի՛ համարեմ ասոնց ըրածը:

Այս ըսելով՝ Ստեփաննոս ննջեց եւ հոգին Աստուծոյ աւանդեց: Իսկ Սողոս, որ յետագային Պօղոս անուանուեցաւ, հոն կանգնած մեղսակից էր անոր սպանութեան: Ս. Ստեփաննոսի նահատակութեան ականատես Սօղոս՝ ազդուած յատկապէս Ս. Ստեփաննոսի արտասանած աղօթքներէն՝ կ'ուենայ առաջին հոգեկան ցնցումը եւ հոգեկան արեկոծումը որ հոգեփոխութեան պիտի առաջնորդէր զինք եւ քրիստոնէական առաքելութեան եւ վկայութեան պիտի մղէր:

Հաւատացեալներ երկիւղածութեամբ առին Ստեփաննոսի մարմինը եւ մեծ յարգանքով ողբ ու կոծով թաղեցին:

Յայսմաւուրքը կ'աւելցնէ թէ նոյն օրը հրեաներ սպաննեցին նաեւ Ստեփաննոսի սարկաւազ ընկերներէն Նիկանովը եւ Քրիստոսի հետեւորդներէն շատեր:

Ըստ եկեղեցական վկայագիրներու՝ Ստեփաննոսը թաղեցին Գամաղիէլի ու անոր եղբօր՝ Նիկողեմոսի պատկանող ընտանեկան ագարակին մէջ. անոնք եւս ծածուկ աշակերտած էին Յիսուսի: Իրենք ալ մեռնելէն յետոյ թաղուեցան Ս. Ստեփաննոս նախավկային քով:

Ս. Ստեփաննոսի նահատակութենէն ետք, Երուսաղէմի մէջ հրեաներ սաստիկ հալածանք չղթյազերծեցին Քրիստոսի եկեղեցւոյ եւ հաւատացեալներուն դէմ: Բացի Առաքեալներէն, քրիստոնեաներ սարսափած՝ մեծ թիւով ցրուեցան Հրէաստանի գիւղերը եւ Սամարիոյ շրջանները:

ST. STEPHEN/ The First Deacon

HIS DAY: Every year, during the month of December, the Armenian Church remembers a very important person in the Christian Church. That person is St. Stephen. He was the first Deacon and the first Martyr of the Christian Church. We can read first hand about him and his work and his martyrdom in the Holy Bible, in chapters 6 and 7 of the Book of Acts.

One of the hymns of his feast day says: *“Today the Church of God rejoices and solemnly celebrates your memory; of St. Stephen, great, honored and renowned among the martyrs, pray to God that He will grant life eternal to us.”*

HIS STORY: Briefly, St. Stephen’s story is as follows: The number of people who were becoming Christians was increasing so rapidly that the Apostles, those whom Jesus Himself had chosen were having a difficult time trying to do all of the things which they were supposed to be doing. This caused a problem. Some of the believers, those who spoke Greek, claimed that when the daily distribution of food was made, their widows were being overlooked.

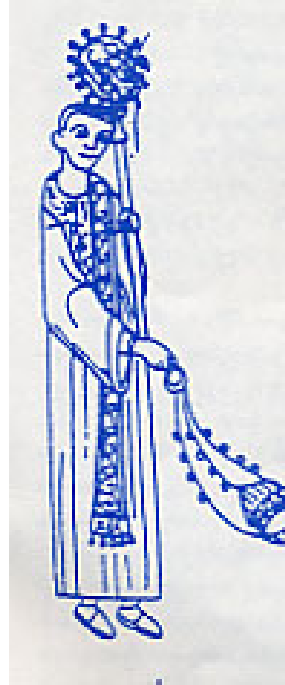
SOLVING THE PROBLEM: In order to solve this problem, the Apostles called a meeting of all the believers. The Apostles said, “It would be a grave mistake for us to neglect the word of God in order to wait at table. Therefore, friends, look out seven men of good reputation from your number, men full of the Spirit and of wisdom, and we will appoint them to deal with these matters, while we devote ourselves to prayer and to the ministry of the word.” (Acts 6:2-5).

The main points that the Apostles were making were:

- 1) Their main job was not to distribute the food or to look after the material well-being of the Church.
- 2) Their main job was spiritual, that is prayer, preaching, teaching and so forth.
- 3) They wanted seven men to help them in looking after the welfare of the Christian community.
- 4) They asked the believers to choose these seven men.

STEPHEN IS CHOSEN

One of the seven who was chosen was Stephen. They also selected Philip, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas, and Nicolas. Then, the Apostles prayed and laid their hands on them; that is, the Apostles themselves ordained these seven men who became the first Deacons /servers/ in the Christian Church.

STEPHEN’S WORK: Stephen soon became well-known as a worker of miracles and a teacher. He began to preach and to teach the word of God. But, his actions and words began to bother some of the leaders of the Jewish people. They argued with Stephen and accused him of speaking against God and Moses. Finally, they brought him to trial.

HIS TRIAL: During his trial Stephen spoke beautifully, witnessing and explaining the truth of Jesus and God’s word. He told the leaders why they were wrong. He said, “You always resist the Holy Spirit. As your fathers did, so do you; you who received the law as delivered by the angels and did not keep it.” (Acts 7:51 and 52).

STEPHEN BECOMES THE FIRST MARTYR:

When they heard this, they became very angry and took Stephen outside the city of Jerusalem where they stoned him to death. Yet, even as Stephen was being stoned and killed, he prayed, “Lord, do not hold this sin against them” (Acts 7:60).

These words were like the words which Jesus said when He was on the cross. At that time, Jesus prayed, “Father, forgive them, for they know not what they do.” (Luke 23:34).

After Stephen prayed for God to forgive those who were killing him, he died, or as the words of the Bible tell us, “He fell asleep.” (Acts 7:60).

REMEMBERING THE FIRST DEACON AND MARTYR: It is for this reason that each year the Church honors the holy memory of the first Deacon and Martyr, St. Stephen. He is also remembered as the patron saint of all the Deacons and altar servers of the Church.

On the feast day of St. Stephen, we should all pray that Almighty God our Father will make us a brave and forgiving witness for His word and truth as St. Stephen was.

Also, we should pray and ask God to always help and guide those who serve at the Holy Table of the Altar in the Church. We should ask God’s blessings for them always and most especially on the feast day of St. Stephen.

SOME HYMNS ABOUT ST. STEPHEN

The Armenian Church has some beautiful songs which tell about St Stephen. Some of them are listed below:

O good martyr for Christ, you have come among us today and have entered into the upper room of ageless mystery.

(Benedictus Hymn)

With the choirs of the heavenly spirits, today we solemnize the memory of St. Stephen, in worshipping you, O God of our Fathers.

(Hymn of the Fathers)

O first deacon and first martyr, was crowned of Christ, and being glorified in the bright, heavenly chamber was saved, beseech God to grant us life eternal.

(Hymn of the Youth)

ST. STEPHEN’S EXAMPLE: In St. Stephen, we have a wonderful example of how fearless and brave and forgiving all followers of Jesus must be. Almost 2000 years after his martyrdom, we still remember him and ask him to pray to God for us. Yet, who remembers those who killed him?

Let us all ask God to help us to be like St. Stephen, the first Deacon and the first Martyr of the Christian Church.

The Birth of Christ

(Matthew 1:18-25; Luke 2:1-7)

Almost two thousand years ago in the city of Nazareth, in Galilee, lived a woman named Mary who was betrothed to Joseph, of the House of David. One night the Angel Gabriel appeared to her and said, “Hail, Mary. Blessed are you among women, for you have found favor with God, and the Lord is with you.” He told her she was to become the mother of a child who would be the Son of God. Then he departed, leaving her greatly troubled.

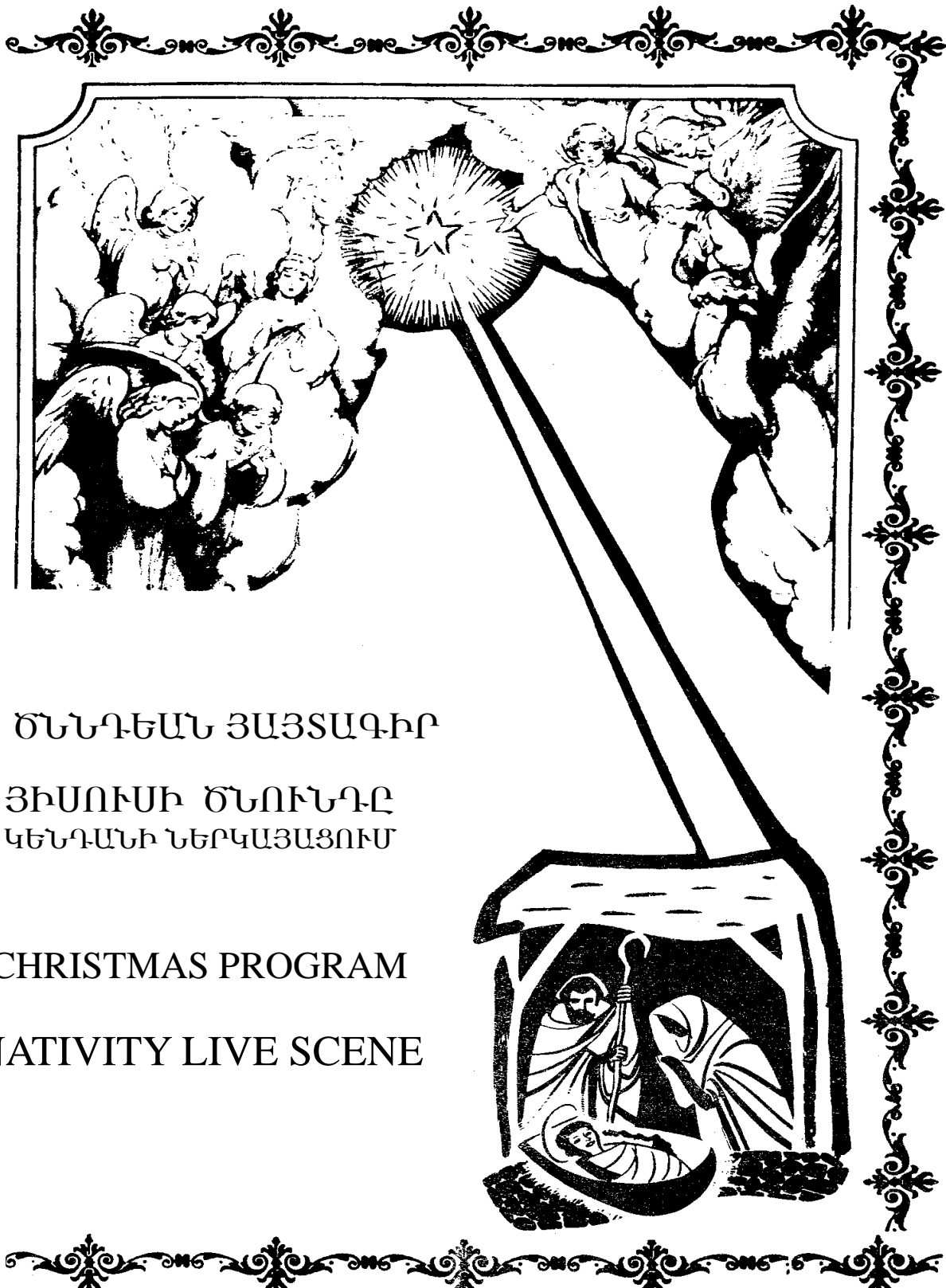
In those days, when it came time to pay taxes, the people assembled at their places of birth to be registered, or enrolled. The Emperor Caesar Augustus having so decreed, Joseph went up with Mary to Bethlehem, for this was where he had been born.

Many people had come to Bethlehem to be enrolled, and there was no room at the inn for Joseph and Mary that night. The hour for the Holy Birth had come, and the only place where they could find shelter was in a stable. It was here that the child Jesus was born. They wrapped the infant in swaddling clothes and placed Him in a little trough called a “manger”, which is a box from which horses and cattle eat their food.

And that night a great light shone down from heaven, and an angel of the Lord appeared before some shepherds who were watching their flocks, filling them with fear. But the Angel said, “Hear me, and do not fear. Go to Bethlehem, for unto you is born this day a Savior who is Christ the Lord. You will find Him wrapped in swaddling clothes, lying in a manger”. And then appeared a host of angels, dazzling in white, and the air was filled with heavenly voices singing, “Glory to God in the highest, and on earth peace, good will toward men”.

The angels departed and the shepherds looked at each other in wonderment. “Let us go now to Bethlehem”, they said, “and see this thing which has been made known to us”. When they came and saw the child lying in the manger as the angel had said, they fell on their knees and worshiped Him. And they went out among the people to tell what the angel had said concerning the child

Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՅԻՍՈՒՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ
ԿԵՆԴԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՅՈՒՄ

CHRISTMAS PROGRAM

NATIVITY LIVE SCENE

Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ
CHRISTMAS NATIVITY LIVE SCENE

Ներածական/ Introduction:

- **Ա. Արար / Scene I**

Ծնունդը կանխագուշակուած/ Birth Foretold

- Ա. Ընթերցող՝ Գուկաս 1: 26-33 / First Reader: Luke 1:26-33

Երգ «Եկէք Դուք բոլոր Հաւատացեալներ»
Carol “O Come All Ye Faithful”

- **Բ. Արար / Scene II**

Ծնունդը կանխագուշակուած/ Birth Foretold

- Բ. Ընթերցող՝ Գուկաս 1:34-45 / Second Reader: Luke 1:34-45

Երգ «Ուշադիր Լսեցէ՛ք Հրեշտակները Կ'երգեն»
Carol “Hark The Herald Angels Sing” Verses 1,2,3

- **Գ. Արար / Scene III**

Յիսուսի Ծնունդը / Birth of Jesus

-Գ. Ընթերցող՝ Գուկաս 2:1-12 / Third Reader: Luke 2:1-12

Երգ «Ամանորի Չնգուն Չանգեր»
Carol “Away in a Manger” Verses 1,2,3
Երգ «Նոր Տարի»
Carol “O Little Town of Bethlehem” Verses 1,2,3,4
Երգ «Աշխարհին Ուրախութիւն»
Carol “Joy to the World” Verses 1,2,3

- Դ. Արար / Scene IV

Հովիւները եւ Հրեշտակները
The Shepherds and the Angels

- Դ. Ընթերցող՝ Դուկաս 2:13-20 / Fourth Reader: Luke 2:13-20

Carol **“While Shepherds Watched Their Flocks By Night”**

Երգ «Ձանգակներ, զանգակներ»

Երգ «Խորհուրդ Մեծ եւ Սքանչելի»

Carol **“A Great and Marvelous Mystery”** Verses 1,2

- Ե. Արար / Scene V

Մոգերուն Այցելութիւնը
The Visit of the Magi

- Ե. Ընթերցող՝ Մատթէոս 2:1-12 / Fifth Reader: Matthew 2:1-12

Carol **“We Three Kings of Orient”, “O X-mas Tree”**

Երգ «Ծննդեան Ծառ »

- Զ. Արար՝ / Scene VI

Աստուծոյ Գոհութիւն
Glory to God

- Բոլոր Ընթերցողները Միասին՝ Դուկաս 2: 13-14 / All Readers: Luke 2: 13-14

«Լուռ Գիշեր, Սուրբ Գիշեր»

“Silent Night, Holy Night”

ՅԻՍՈՒՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ ԿԱՆԽԱԳՈՒՇԱԿՈՒԱԾ

• Ա. Արար

1. Հրեաստանի Նազարեթ քաղաքին մեջ կ'ապրէր շա՛տ բարեպաշտ ու գեղեցիկ աղջիկ մը, որուն անունը Մարիամ էր: Անիկա երիտասարդ էր, եւ նշանուած էր իրեն նման բարի մարդու մը՝ Յովսէփի հետ:

Մարիամ աղօթասէր աղջիկ էր: Օր մը, երբ կ'աղօթէր, Աստուծոյ Գաբրիէլ հրեշտակը երեւցաւ իրեն ու ըսաւ.

- Ուրախ եղի՛ր, Մարիամ, Տէրը քեզի հետ է:

- Ի՞նչ կայ արդեօք, - շփոթած հարցուց Մարիամ:

- Մի՛ վախար, Մարիամ, - ըսաւ հրեշտակը, - Աստուծոյ շնորհքին արժանացար. զաւակ մը պիտի ունենաս եւ զայն պիտի կոչես ՅԻՍՈՒՍ: Անիկա Աստուծոյ Որդին պիտի ըլլայ եւ պիտի թագաւորէ ամբողջ աշխարհի վրայ:

ԵՐԳ / SONG (O Come All Ye Faithful)

• Բ. Արար

2.- Բայց ի՞նչպէ՞ս զաւակ պիտի ունենամ. տակաւին չեմ ամուսնացած,- առարկեց Մարիամ:

- Աստուծոյ զօրութեամբ, - ըսաւ հրեշտակը:

- Ուրեմն թող Աստուծոյ կամքը ըլլայ. ես միշտ հնազանդ եմ Աստուծոյ, - ըսաւ Մարիամ:

Ապա Աստուծոյ հրեշտակը հեռացաւ:

ԵՐԳ/ SONG (Hark The Herald Angels Sing)

ՅԻՍՈՒՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ

• Գ. Արար

3.- Յովսէփի ու Մարիամի ժամանակ, աշխարհի ամենէն զօւոր թագաւորը Հռովմի Օգոստոս կայսրն էր: Անիկա կը տիրէր բազմաթիւ երկիրներու, ժողովուրդներու վրայ. կ'իշխէր նաեւ Հրեաստանի վրայ:

Օր մը, Օգոստոս կայսրը ուզեց գիտնալ իր իշխանութեան տակ գտնուող բոլոր երկիրներու բնակիչներուն թիւը: Մարդահամար ըրաւ: Օգոստոս կայսրը հրեաներուն ալ հրամայեց, որ ամէն մարդ երթայ ու իր անունը արձանագրել տայ իր ծննդավայրի կառավարութեան մօտ:

Յովսէփ, թէպէտ Նազարէթի մէջ կ'ապրէր, սակայն բնիկ Բեթլեհէմէն էր, Դաւիթ թագաւորի քաղաքէն: Ուստի ըսաւ Մարիամին.

- Ելի՛ր, Բեթլեհէմ երթանք, որպէսզի մեր անունները արձանագրենք:
Ու գացին:

Ուշ գիշերին, հասան Բեթլեհէմ: Բնակարան եւ սենեակ փնտռեցին, բայց չկրցան գտնել, որովհետեւ պանդոկները լեցուած էին, ուրիշ քաղաքներէ մարդահամարի համար հոն եկած Բեթլեհէմացիներով:

Յոգնած էին: Ճարահատ՝ ստիպուեցան քնանալ քարայրի մը մէջ, ուր հովիւները ոչխար կը պահէին:

Եւ ահա այդ գիշեր, Մարիամ զաւակ ունեցաւ: Օրօրոց չկար որ նորածին մանկիկը դնէին անոր մէջ: Ուստի, խանձարուրով փաթթեցին զայն եւ դրին մսուրին մէջ:

ԵՐԳ (Ամանորի Ձնգուն Ձանգեր, Հիւսիս արեւելք)
SONG (Away In A Manger, O, Little Town of, Joy To The World)

ՀՈՎԻՒՆԵՐԸ ԵՒ ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐԸ

- Դ. Արար

4. Լուսնակ գիշեր էր: Մօտակայ դաշտի մը մէջ, հովիւներ ոչխար կ'արածէին: Յանկարծ հրաշալի լոյս մը ծագեցաւ երկինքի վրայ եւ հովիւները սաստիկ վախցան: Նոյն ժամանակ, Աստուծոյ հրեշտակը անոնց երեւցաւ ու ըսաւ.

-Մի՛ վախնաք, ձեզի ուրախ լուր մը բերած եմ: Հիմա Բեթլեհէմի մէջ, աշխարհի Փրկիչը ծնաւ. գացէ՛ք տեսնելու: Չայն պիտի գտնէք մսուրի մը մէջ, եւ խանձարուրով փաթթուած:

Հովիւները իրարու ըսին: Եկէ՛ք շուտով Բեթլեհէմ երթանք նորածին Փրկիչը տեսնելու:

Անոնք հասնելով Բեթլեհէմ, մեծ հետաքրքրութեամբ քարայրէն ներս մտան, եւ երկիւղածութեամբ մօտենալով մանկիկին՝ երկրպագութիւն ըրին ու Աստուծոյ փառք տուին իրենց տեսածներուն եւ լսածներուն համար:

SONG (While Shepherds Watched)
ԵՐԳ (Ձանգակներ, զանգակներ, Խորհուրդ Մեծ եւ Սքանչելի)

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՓԱՌԲ ԵՒ ԳՈՀՈՒԹԻՒՆ

Բոլորը Միասնաբար ու Միաբերան

...Եւ ահա նոյն պահուն, խումբ մը հրեշտակներ քաղցր եղանակով կ'օրհնէին Աստուածը ու կ'երգէին.

- Փա՛ռք Աստուծոյ, բարձունքներու մէջ, եւ խաղաղութի՛ւն երկրի վրայ ու հաշտութիւն մարդոց միջեւ:

ԵՐԳ

Silent Night Holy Night...
ԼՈՒՌ ԳԻՇԵՐ, ՍՈՒՐԲ ԳԻՇԵՐ...

ԱՄԱՆՈՐԻ ԵՐԳԵՐ

ՆՈՐ ՏԱՐԻ

Զարդարուել ես, տօնածառ,
Դարձել չքեղ ու պայծառ,
Լոյսերիդ մէջ տօնական
Խնդուն մանկան ես նման:

ԿՐԿՆԵՐԳ.— Նոր տարի է, նոր տարի,
Հանդէս երգի ու պարի,
Բերել է մեզ նուէրներ.
Զմեռ պապին մեր բարի:

Հեռուներից ես եկել,
Քո մայր անտառն ես թողել,
Որ քեզ չզգաս դու մենակ,
Շուրջդ երգ-պար ենք բռնել:

ԿՐԿՆԵՐԳ.— Նոր տարի է, նոր տարի,
Հանդէս երգի ու պարի,
Բերել է մեզ նուէրներ.
Զմեռ պապին մեր բարի:

Բռնենք չրջան ծափ-պարի,
Թող ծիծաղը վարարի,
Մեզ էլ մեր լաւ տօնածառ,
Շնորհաւոր նոր տարի:

ԿՐԿՆԵՐԳ.— Նոր տարի է, նոր տարի,
Հանդէս երգի ու պարի,
Բերել է մեզ նուէրներ.
Զմեռ պապին մեր բարի:

ԶԱՆԳԱԿՆԵՐ

Զանգակներ, զանգակներ,
Սիրուն զանգակներ,
Կը հնչեն անդադար
Նոր տարուան գիշեր:

Զիւնը կը տեղայ սարերուն վրայ
Իսկ Կաղանդ պապան սահնակին վրայ
Դէպի մեզ կու գան շարան եղնիկներ
Քաշելով սահնակը, բերելով խաղալիքներ:

Զանգակներ, զանգակներ,
Սիրուն զանգակներ,
Կը հնչեն անդադար
Նոր տարուան գիշեր:

ԿԱՂԱՆԴ

Կաղանդ Պապան եկեր է,
Զիր ու համիչ շալկեր է,
Երկար պոպոզ դրեր է,
Մեր տան դիմաց կանգներ է:

Կաղանդ Պապան շատ ծեր է,
Շալվարը վար կախուեր է,
Շալակը վար դրեր է,
Զիւնին մէջտեղ նըստեր է:

Զար Պետոյին մոռցեր է, Պարապ ձեռքով եկեր է,
Գող Խաչոյին խաբեր է, Զորցած կաղին բերեր է:

ԶԻՆԻՆ ՄԷՋԷՆ

Զիւնին մէջէն արտորալով կը հասնիս,
Անցած լեռներդ են Արագած ու Մասիս,
Գալուստդ ըլլայ շնորհաւոր ու բարի,
Մեր սիրելի երջանկաբեր Նոր Տարի:

Դուն նուէրներ ունիս բերած անհամար,
Մեծին փոքրին ու բոլորին շատ յարմար,
Հայու կաղանդ առատաբեր ու բարի,
Մեր սիրելի երջանկաբեր Նոր Տարի:

ԿԱՂԱՆԴԻ ՕՐ

Ահա հասաւ վերջապէս,
Թրա լա լա լա, թրա լա լա լա,
Մեր կաղանդը սիրական,
Թրա լա լա լա, թրա լա լա լա,

Կաղանդ բարով դուն եկար,
Թրա լա լա լա, թրա լա լա լա,
Շատ կ'աղաչենք, շուտ մ'երթար,
Թրա լա լա լա, թրա լա լա լա,

Միրգեր անուշ ու պէս-պէս. Թրա լա լա լա...
Բերաւ մեզի ծերուկը. Թրա լա լա լա...
Կաղանդ բարով դուն եկար. Թրա լա լա լա...
Շատ կ'աղաչենք շուտ մ'երթար. Թրա լա լա լա...

Ուրախանա՛ք երգ-պարով. Թրա լա լա լա...
Հեռո՛ւ մեզմէ վիշտ ու ցաւ. Թրա լա լա լա...
Կաղանդ բարով դուն եկար. Թրա լա լա լա...
Շատ կ'աղաչենք շուտ մ'երթար. Թրա լա լա լա...

ՆՈՐ ՏԱՐԻ

Հիւսիս արեւելք, հարաւ արեւմուտք,
Եկէք բարեւենք տօնն է ծառերուն,
Թէ հազար բլբուլ այս գիշեր երգի,
էլի, քիչ է քեզ իմ սիրուն երկիր:

Բաժակները վեր կարմիր գինով լի,
Խմենք ազգերի կենաց սիրով լի,
Թէ հազար բլբուլ այս գիշեր երգի,
էլի, քիչ է քեզ իմ սիրուն երկիր:

Թող ոչ մի որդի պանդուխտ չլինի,
Ճամբէն ճամբորդի սեւ թուխ չլինի,
Թող ցաւ չլինի եւ ոչ մի տան մէջ,
Թող ուրախ շողայ օճախներն անշէջ:
Բաժակները վեր կարմիր գինով լի....

Նոր Տարին բերի աղբիւրներ կարկաչ,
Մեր ծով դաշտերին վարդեր ու կակաչ,
Թէ հազար բլբուլ այս գիշեր երգի,
էլի, քիչ է քեզ իմ սիրուն երկիր:
Բաժակները վեր կարմիր գինով լի....:

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱ

Կաղանդ Պապա, Կաղանդ Պապա,
Սարերուն վրայէն կու գայ,
Լայն բացէք ձեր դռները,
Կաղանդ Պապան ներս թող գայ:

Ճերմակ մօրուք, ճերմակ մազեր,
Կարմիր հագուստ է հագեր,
Տոպրակ մը կռնակին վրայ,
Ձեռքն ալ գաւազան մը կայ:

Նուէր կու տայ բարիներուն,
Աղուոր ծեծ մը չարերուն,
Ուստի տղաք ջանացէք,
Ըլլալ բարի խելօքիկ:
Լա լա լա լա լա լա լա լա լա լա

ԱՄԱՆՈՐԻ ԶՆԳՈՒՆ ԶԱՆԳԵՐ

Ամանորի զնգուն զանգեր
Կրկին հնչեցէք.
Տօնածառին շողան զարդեր՝
Սիրուն, թանկարժէք.
Կը ժամանէ բարի Արքան՝
Ծեր Կաղանդ Պապան:

Հնչեն երգեր, անուշ նուագ,
Բռնենք մենք շուրջպար,
Ուրախ երգեր հանդէս ու պար՝
Ըլլան անսպառ:

Բարով եկար Կաղանդ Պապա,
Ուրախ երջանիկ,
Նուէրներով ուրախացուր
Մանուկներ փոքրիկ.
Որպէսզի միշտ մնաս արքայ՝
Ո՛վ Կաղանդ Պապա:

Ամանորի զնգուն զանգեր
Կրկին հնչեցէք,
Տօնածառին շողան զարդեր՝
Սիրուն թանկարժէք.
Բարով երթաս, բարի արքայ՝
Մէ՛ր Կաղանդ Պապա:

ԾՆՆԴԵԱՆ ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ԵՆ ԵՐԳԵՐ

Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի
Որ յայսմ աւուր յայտնեցաւ.
Հովիւքն երգեն ընդ հրեշտակս,
Տան աւետիս աշխարհի:

Ծնաւ նոր Արքայ
Ի Բեթղեհէմ քաղաքի,
Որդիք մարդկան օրհնեցէք,
Զի վասն մարմնացաւ:

Անբաւելին երկնի եւ երկրի
Ի խանձարուրս պատեցաւ.
Ոչ մեկնելով ի Հօրէ
Ի սուրբ այրին բազմեցաւ:
«Քրիստոս Ծնաւ եւ Յայտնեցաւ»:

ՏԱՂ ԾՆՆԴԵԱՆ

Այսօր տօն է սուրբ Ծննդեան, աւետիս.
Տեառն մերոյ եւ յայտնութեան. աւետիս:

Այսօր արեւն արդարութեան. աւետիս.
Երեւցաւ ի մէջ մարդկան. աւետիս:

Այսօր Ս. Կոյսն անապական. աւետիս.
Ծընաւ երբ զանմահ արքայն. աւետիս:

Այսօր հրեշտակք յերկնից իջան. աւետիս.
Ընդ մեզ օրհնեն զանմահ արքայն. աւետիս:

Այսօր զրթոխքն սարսեցան. աւետիս.
Գունդը զիւաց յոյժ տրամեցան. աւետիս:
«Քրիստոս Ծնաւ եւ Յայտնեցաւ»:

ԾՆՆԴԵԱՆ ՃՐԱԳԱԼՈՅՑԻ

Զանճառելի լուսոյ մայր, եւ ըզբնակարան
անըսկըզբնակից Որդւոյն. օրհնութեամբ մե-
ծացուցանեմք:

Զանհաս տնօրէնութեան մայր, եւ զանճնաւոր
տաճար Աստուծոյ Բանին. օրհնութեամբ
մեծացուցանեմք:

Զբոլորից փրկութեան մայր, որ զանտանելին
յէից ի յարգանդի երարձ, ըզնա ամենեքեան
օրհնութեամբ մեծացուցանեմք:

ՏԱՂ ԶՐՕՐՀՆԵԱՅ

Ո՛վ զարմանալի խորհուրդ այս մեծ յայտնեալ.
Արարիչն Աստուած ի Յորդանան եկեալ:
Կամէր մըկըրտիլ ի ծառայէն իւրմէ.
Զառնոյր Կարապետն ըզմըկըրտեն ի յանձն:

Յորդանան լըւեալ փախըստական դառնայր.
Վըտակ առ վըտակ պատգամաւոր լինէր:
Գէ՛տ, մի՛ զարհուրիր, քո արարիչն եմ ես,
Եկեալ մըկըրտիմ եւ լըւանամ ըզմեղս:

ԱՅՍՕՐ ԶԱՅՆԸՆ ՀԱՅՐԱԿԱՆ

Այսօր ձայնն հայրական.
Յերկնից իջեալ հաճոյական.
Սիրեցելոյ Որդւոյ վկայ
Այ, յորդորէ, գետ յորդորէ, գետ Յորդանան:
Յորդորական ձայնիւ երգէր
Մեծ Կարապետն Յովհաննէս:

Այսօր Սուրբ Հոգին իջեալ,
Աղանակերպ եւ նիւթեղէն,
Հրեղէն լեզուօք յայտնեալ ի քեզ
Այ, յորդորէ, գետ յորդորէ, գետ Յորդանան:
Յորդորական ձայնիւ երգէր
Մեծ Կարապետն Յովհաննէս:

ԾՆՆԴԵԱՆ ԾԱՌ

Տեսէք սիրուն ծննդեան ծառ,
Տեսէք փայլի ի՛նչ պայծառ,
Ո՛հ ինչ գիշեր հիանալի,
Յիսուս ծնաւ սիրելի:

Ամէն աչքեր խանդով վառին,
Բեռնաւորուած սա ծառին,
Ամէն սիրտեր արդ թող ցնծան,
Զի ծնաւ Յիսուս Մեսիան:

Յիսուս Փրկիչ դու ինձ
համար,
Երկնից իջար մեր
աշխարհ,
Դու՝ որ ինծի կեանք ես
տուեր,
Կու տամ սիրտս Քեզ
նուէր:

ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

Խոր մութին մէջ այս գիշեր,
Երկինք, երկիր են թաղուեր.
Բայց դուք, սիրո՛ւն մանուկներ,
Օ՛ն, վերցուցէ՛ք ձեր աչքեր,
Տեսնել մսուր շողջողուն
Լուսով սիրուն ողողուն:

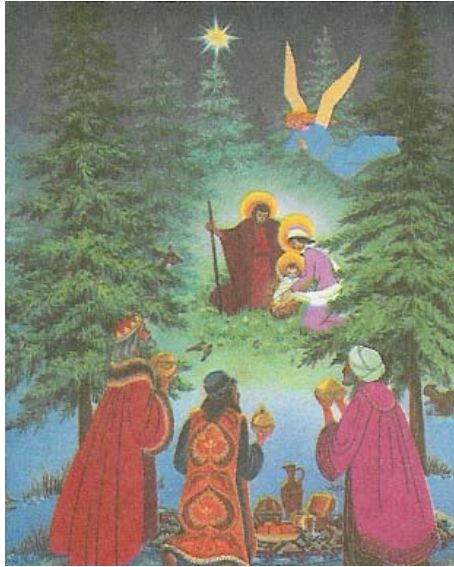
Հոն մերկ, ցուրտէն դողալով,
Կը հանգչի մանուկ մը խոնարհ,
Երկնքի փառքը թողլով
Փրկել եկած մեր աշխարհ.
Մեզմէ կ'ուզէ իբր նուէր՝
Միայն սիրով տաք սրբտեր:

ՄԵԾԱՅՈՒՍՅԷ ՃԱՇՈՒ ԳՁ

Սուրբ գԱստուա՛ծա՛ծինն օրհնութեա՛մը
մեծացուցանե՛ մը:

Աւետաւոր հրեշտակն աւետա՛րա՛նէ՛ր
ըզձնեալ Փրկի՛չն ի սրբոյ կու՛սէ՛ն:

Ասէ՛, ուրախ լեր բերկրեալդ. քանզի Տէ՛ր
տերանց է ընդ Քե՛զ:

ԵՐԳ ԾՆՆԴԵԱՆ

Մսուրին մէջ ցուրտ ու անշուք
Մերկ, անծածկոյթ յարդին վրայ,
Փռքիկ Յիսուսը անշուք
Տեսէք ի՛նչպէս կը դողդողայ:

Հայր Յովսէփը եւ իր մայրը
Քովը կեցեր են շրւարած,
Գորովով լի, անուշ, գողտրիկ
Աչքերն անոր վրայ յառած:

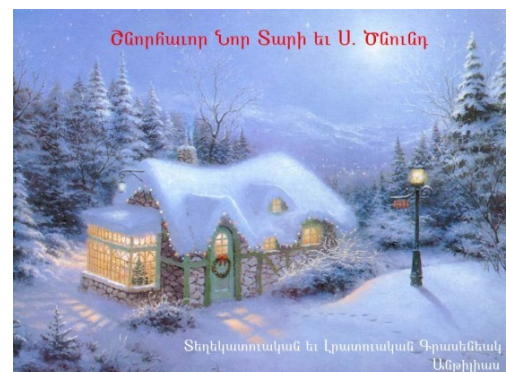
Այրին վերեւ լոյսն է ծագած,
Երկինք երկիրը կ'ողջունէ.
Մարդիկ հրեշտակ զիրար գրկած՝
«Փառք ի բարձունս» կը նուագեն:

ՓՐԿՉԻՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

Լո՛ւռ գիշեր, սո՛ւրբ գիշեր.
Ծով ու ցամաք՝ քնով են խաղաղ.
Մեղմ կը փայլի աստղը Բեթղեհէմէն,
Եւ հեռուէն շատ աչքեր կը գրաւէ
Հոն՝ ուր Փրկիչը ծընաւ:

Լո՛ւռ գիշեր, սո՛ւրբ գիշեր.
Երգ մը ահա հովտին վրայ
Հրեշտակներուն անթիւ խումբը կ'երգէ
Եւ ցնծութեան աւետիս կը բերէ.
«Տէրը, Փրկի՛չը եկաւ»:

Լո՛ւռ գիշեր, սո՛ւրբ գիշեր.
Ո՛վ դու երկիր, ալ արթնցի՛ր.
Քու օրհնութիւնդ արդ վե՛ր թող ելլէ,
«Փա՛ռք Աստուծոյ՝ ի բարձունքս» երգէ,
«Խաղաղութիւն՝ աշխարհին»:

ԲԵԹԼԵՀԷՄԻ ԱՍՏՂԻՆ

Շողա՛, ո՛վ աստղ, հոգիիս ու սրտիս մէջ,
Խաւարն անցնի, բացուի կեանքիս մէկ նոր էջ.
Հետեւիմ Քեզ, տա՛ր գիս մըտուրն պաշտելի,
Երկրորպագեմ Յիսուս Մանկան խնկելի:

Իրրեւ Մելքոն, Գասպար եւ կամ Պաղտասար՝
Ե՛ս ալ պիտի քալեմ երկար ճոր կամ սար,
Մինչեւ գտնեմ էմմանուէլը հոգւոյս,
Եւ ընծայեմ ոսկի, կնդրուկ եւ զրմուռս:

Գիշերուան մէջ հովիւներուն պէս, յանկարծ,
Երնէկ ես ալ տեսնեմ Տիրոջ փառքն ծագած,
Լըսեմ երգը հրեշտակներուն զըլարթուն.
«Փա՛ռք ի բարձունս, եւ ի մարդիկ հաճու-
թիւն»:

Շողա՛ ուրեմն, ո՛վ աստղ պայծառ, հեռաւոր,
Արդարութեան, խաղաղութեան լուսաւոր,
Մինչեւ աշխարհն Բեթղեհէմի Մանուկին
Երկրորպագէ, յանձնէ իր սիրտն ու հոգին:

SILENT NIGHT, HOLY NIGHT

Silent night, holy night,
All is calm, all is bright,
Round yon Virgin Mother and Child,
Holy infant to tender and mild,
Sleep in heavenly peace,
Sleep in heavenly peace.

Silent night, holy night,
Son of God, love's pure light,
Radiant beams from Thy holy face,
With the dawn of redeeming grace,
Jesus, Lord, at Thy birth,
Jesus, Lord, at Thy birth.

Silent night, holy night,
Shepherds quake at the sight,
Glories stream from heaven afar,
Heav'nly hosts sing Alleluia;
Christ, the Savior, is born,
Christ, the Savior is born.

HARK! THE HERALD ANGELS SING

Hark! The herald angels sing,
Glory to the newborn king;
Peace on earth and mercy mild,
God and sinners reconciled.
Joyful all ye nations rise,
Join the triumph of the skies:
With the angelic hosts proclaim,
Christ is born in Bethlehem.
Hark! The herald angels sing.
Glory to the newborn king.

Mild He lays His glory by,
Born that man no more may die;
Born to raise the sons of earth,
Born to give them second birth.
Ris'n with healing in His wings,
Light and life to all He brings,
Hail, the Son of Righteousness!
Hail, the heav'nborn Prince of Peace!
Hark! The herald angels sing.
Glory to the newborn king.

O COME, ALL YE FAITHFUL!

O come, all ye faithful, joyful and triumphant,
O come ye, o come ye, to Bethlehem.
Come and behold Him, born the king of angels
O come, let us adore Him,
O come, let us adore Him,
O come, let us adore Him,
Christ the Lord.

Sing, choirs of angels, sing in exultation,
Sing, all ye citizens of heav'n above:
Glory to God, in the highest:
O come, let us adore Him,
O come, let us adore Him,
O come, let us adore Him,
Christ the Lord.

DECK THE HALL

Deck the hall bought of holy
Fa, la, la, la, la, la, la, la,
See the blazing Yule be fore us, Fa, la, la, la...
Fast a way the old year passes, Fa, la, la, la...
'Tis the season to be jolly, Fa, la, la, la...

Strike the harp and join the chorus, Fa, la, la...
Hail the new, ye lads and lasses, Fa, la, la, la...
Don we now are gay apparel, Fa, la, la, la...
Follow me in merry measure, Fa, la, la, la...

Sing we joyous all together, Fa, la, la, la...
Troll the ancient Yule tide carol, Fa, la, la, la...
While I tell of Yule tide treasure, Fa, la, la, la...
Heedless of the wind and watcher, Fa, la, la, la...

O LITTLE TOWN OF BETHLEHEM

O little town of Bethlehem,
How still we see thee lie,
Above thy deep and dreamless sleep
The silent stars go by;
Yet in thy dark streets shineth
The everlasting light,
The hopes and fears of all the years,
Are met in thee tonight.

For Christ is born of Mary,
And gathered all above,
While mortals sleep, the angels keep
Their watch of wond'ring love;
O morning stars, together
Proclaim the holy birth,
And praising to God the King,
And peace to men on earth.

How silently, how silently
The wond'rous gift is given:
So God imparts to human hearts
The blessings of His heaven,
No ear may hear His coming,
But in this world of sin,
Where meek souls will receive Him still,
The dear Christ enters in.

O holy Child of Bethlehem,
Descend to us we pray,
Cast out our sin, and enter in,
Be born in us today.
We hear the Christmas angels,
The great glad tidings tell;
O come to us, abide with us,
Our Lord Emmanuel.

AWAY IN A MANGER

Away in a manger, no crib for a bed,
The little Lord Jesus laid down His sweet head;
The stars in the sky looked down where He lay,
The little Lord Jesus, asleep on the hay.

The cattle are lowing, the poor Baby wakes,
But little Lord Jesus no crying He makes;
I love Thee, Lord Jesus! Look down from the sky
And stay by my cradle till morning.

Be near me, Lord Jesus, I ask Thee to stay
Close by me for ever, and love me, I pray;
Bless all the dear children in Thy tender care,
And take us to heaven, to live with Thee, there.

JOY TO THE WORLD

Joy to the world! The Lord is come:
Let earth receive her King;
Let ev'ry heart prepare Him room
And heav'n and nature sing,
And heav'n and nature sing,
And heav'n and heav'n and nature sing,

Joy to the world! The Savior reigns:
Let men their songs employ;
While fields and floods, rocks, hills and plains
Repeat the sounding joy,
Repeat the sounding joy,
Repeat, repeat the sounding joy.

THE FIRST NOWEL

The first Noel the angel did say
Was to certain poor shepherds
In fields as they lay;
In fields where they lay
Keeping their sheep
On a cold winter's night that was so deep.
Noel, noel, noel, noel, Born is the king of Israel.

They looked up and saw a star,
Shining in the East, beyond them far,
And to the earth it gave great light,
And so it continued both day and night.
Noel, noel, noel, noel, Born is the king of Israel.

And by the light of the same Star,
Three Wisemen came from country far;
To seek for a King was their intent,
And to follow the Star wherever it went.
Noel, noel, noel, noel, Born is the king of Israel.

This Star drew nigh to the northwest,
O'er Bethlehem it took its rest,
And there it did both stoop and stay,
Right over the place where Jesus lay.
Noel, noel, noel, noel, Born is the king of Israel.

Then entered in those Wisemen three,
Full reverently upon their knee,
And offered there, in His Presence,
Their gold, and myrrh, and frankincense.
Noel, noel, noel, noel, Born is the king of Israel.

Then let us all with one accord,
Sing praises to our Heavenly Lord,
That hath made Heaven and earth of nought,
And with His Blood mankind hath bought.
Noel, noel, noel, noel, Born is the king of Israel.

